

INSTITUTIONEN FÖR SOCIOLOGI
OCH ARBETSVETENSKAP

EN OFÖRLÖST POTENTIAL

Föreställningar, förväntningar och förutsättningar i
samverkan mellan polis och skola

Emma-Lisa Gångare

Examensarbete för
Master i kriminologi,
30 hp
Handledare: Micael
Björk
Vårterminen 2016

Abstract

Title: En oförlöst potential: Föreställningar, förväntningar och förutsättningar i samverkan mellan polis och skola ("An unsettled potential: Experiences, expectations and expenditures in school-police liaison")

Author: Emma-Lisa Gångare

Supervisor: Micael Björk

Examiner: Sven-Åke Lindgren

Type of thesis: Master thesis in Criminology, 30 higher education credits

Date: VT 2016

Aims and objectives: Disorder and criminality among youths in primary schools located in deprived areas, have been debated as a problem in Swedish politics and media. Claims about increased police presence in target schools has been raised as a solution. Furthermore several school-police liaison-projects has been implemented during the last fifty years. However, does police presence solve the concerns of the schools? The problem aim was to reveal the experiences and expectations of the police officers as well limitations and expenditures contextualising school-police liaison.

Method and data: Eight interviews in total were performed with police officers in Gothenburg, Sweden. Six of those were community police officers and one was the community chief of police, all located in local-police-department of north-eastern Gothenburg. The eighth interviewee was a well-experienced police. The interviews were carried through open-ended questions and varied between one and two hours.

Results: This report reveals the importance of embracing the context when discussing how to handle disorder in primary school and the issue of school-police liaison. The material shows several limitations and expenditures regarding police participation, such as shortages of police officers, feelings of insufficiency, the legislation of criminal responsibility age at fifth teen years and stigmatization. The school plays an important role in the socialisation of children and need to be capable of handling disorders without involving the police. However, school-police liaison programs might still be important, in facilitating the contact between schools and the police as well as identifying children in need of extensive support. Yet this should be carried out through liaison-programs such as SSPF.

Key words: Policeability, criminal responsibility age, school-police liaison

Innehåll

1. Inledning.....	6
1.1. Bakgrund	6
Grunden för särbehandling av unga	6
Samverkan mellan polis och grundskola.....	7
Särskilt utsatta områden	9
1.2. Syfte och frågeställningar	10
2. Tidigare forskning	12
2.1. Nationellt perspektiv.....	12
2.2. Internationellt perspektiv	13
2.3. Sammanfattning	15
3. Teori och metod	17
3.1. Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp	17
Perspektiv på social kontroll	17
Perspektiv på polisverksamhet	20
Perspektiv på samverkan	21
3.2. Metod och material	24
Forskningsdesign.....	24
Intervjuer	24
Analys.....	26
Etik och vetenskaplig kvalitet	27
4. Resultat och analys.....	30
4.1. Föreställningar	30
Situationen.....	30
Särskilt utsatta områden	32
Samverkan	34

Några reflektioner	36
4.2. Förväntningar.....	37
Att axla ansvar.....	38
Att utkräva ansvar	39
Några reflektioner	41
4.3. Förutsättningar.....	42
Resurser och prioriteringar.....	43
Engagemang	45
Straffmyndighetsåldern och stigmatisering.....	46
Några reflektioner	48
5. Sammanfattning och diskussion.....	50
5.1. Sammanfattning.....	50
Föreställningar.....	50
Förväntningar	51
Förutsättningar	51
5.2. Diskussion	52
5.3. Vidare forskning	54
5.4. Slutord	54
Referenser.....	55
Bilaga 1. Intervjuguide.....	59

”...det känns som att det är en kultur och att det krävs ganska mycket innan vuxna reagerar. Och jag tror att det är svårt att bryta den där kulturen liksom, att man ska våga. Sen så tror jag att i de här områdena så är det kriminella som har byggt upp ett nätverk och har påtryckningar på samhället att de är farliga, eller vad man ska säga. Och jag tror att det inte alltid är den här verkliga rädslan – att det faktiskt ligger någonting i det – utan det är mer den upplevda rädslan. Att det är någons lillebror eller kusin eller så och man tänker att, nej, vi låter det vara och låter det vara... Och barn de testar gränserna och märker ibland att liksom här kan vi köra. Sen tror jag att det bara eskalerar. Och jag förstår då att det skulle kännas tryggt för personalen att ha polisen på plats i skolan, men då är det som någon typ av skolvakt och det är egentligen inte vår roll i samhället kan jag tycka. Alltså det här är ett problem där egentligen vuxna skulle kunna gå ihop och ta hand om det. Det här handlar egentligen inte om polisen tror jag. Det kan vara vilka vuxna som helst som kan finnas där /.../ Och, alltså, det finns jättemycket bra människor som är utbildade att jobba med barnen just i skolmiljön. Och man kanske får... jag vet inte? Jag har absolut inte facit eller svaret på detta alls, men jag tror att det är någonting som har hänt i samhället som har gjort att det här bara har eskalerat. För det är absolut inte bra. Det är ohållbart på många skolor. Men, det är lätt att säga att det är polisen som ska lösa det. För jag tror inte att det är det rätta. Där är det också jätteviktigt med samverkan – skola, social, polis, stadsdelen i stort – tror jag.” (IP2)

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Är polisnärvaro lösningen på problem med våld och ordningsstörningar i grundskolan? Hösten 2015 gick ledningen för en grundskola i nordöstra Göteborg ut i media och krävde ökad polisnärvaro för att åtgärda rådande problem och garantera säkerheten på skolan (GP, 2015). Reaktionen är förståelig mot bakgrund av den problematik som dessvärre utspelar sig i skolmiljön, men då personer under femton år inte är straffmyndiga blir frågan problematisk ur ett kriminologiskt perspektiv. Vad kan polisen göra, och vem ska ställas till svars för de unga och straffrättsligt ansvarslösa? Detta är ämnet för min rapport och det behandlas utifrån polisens perspektiv.

Mot bakgrund av en allmän skolplikt har skolan pekats ut som en unik arena för att nå barn och ungdomar. Sedan mitten av 1900-talet har det brottsförebyggande arbete som sker i skolan också ansetts som ett av polisens viktigaste preventiva områden. I detta inryms visionen om skolan som en unik arena där individer med avvikande beteende på ett tidigt stadium kan identifieras liksom polisens ännu oförlösta potential att fullborda denna fostran av framtidens (laglydiga) medborgare.

Rapporten omfattar samverkan mellan polis och grundskola i nordöstra Göteborg och har bedrivits utifrån ambitionen att synliggöra och analysera områdespolisernas perspektiv på föreställningar och förväntningar som åvilar polisens roll i kontakten med grundskolan, samt några av de förutsättningar som omgärdar interaktionen med skolpersonal och elever.

Grunden för särbehandling av unga

Att unga individer särskiljs inom svensk lagstiftning har koppling till föreställningen om ungdomstiden som en frigörelse från barndomens samhällsinstitutioner och som en process där individen ska lära sig att själv ta ansvar för sitt liv.

”Det är ofrånkomligt att många kommer att göra dumheter. Men om möjligheten att göra dumheter inte fanns, skulle vi heller inte få några vuxna människor som är utrustade med självförtroende och ansvarskänsla. Det finns därför anledning att se på ungdomars brottslighet med större tolerans.” (Jarleborg & Zila, 2010:151).

Jarleborg och Zila (2010) menar att den unges beteende ska betraktas utifrån en outvecklad ansvarsförmåga, en pågående utvecklings- och inlärningsprocess samt en bristande förmåga till självkontroll. De juridiska krav som ställs på den unge individen ska därför anpassas efter hans ålder, vilket bland annat ges uttryck för i bestämmelsen om straffmyndighetsåldern på femton år¹. Vidare föreligger risken för stigmatisering. Trots goda intentioner utgör tidiga myndighetsingripanden ingen garanti för att ungdomen hindras från att begå brott i framtiden. Tvärtom riskerar myndighetsingripanden att förvärra situationen, då ungdomar som blir föremål för tidiga insatser i högre grad återfaller i brott.

“Straffrätten definierar vad som ska vara brott, men straffrätten löser inte brottsproblemet, särskilt inte när det gäller unga personer. Därför bör det straffrättsliga påföljdssystemet spela en underordnad roll i samhällets strävanden att kontrollera ungdomars felbeteenden. Anvisas straffrätten denna underordnade plats finns det heller inga mer principiella hinder att också utformningen kan göras enkel, begriplig, rättssäker och kostnadseffektiv.” (von Hofer, 2013:347).

Beträffande brott som sker i skolan av unga under femton år, saknas tydliga förordningar för hur dessa ska hanteras inom svensk lagstiftning. Medan anmälningssplikten som följer av 14 kap 1§ i Socialtjänstlagen fastställer förloppet när barn *far* illa saknas motsvarande för situationer där barn *gör* illa. Får polisen kännedom om en händelse som kan misstänkas utgöra ett brott är de skyldiga att upprätta en anmälan. Om den misstänkte är under femton överlämnas ärendet senare till socialtjänsten enligt Lagen om särskild utredning av unga lagöverträdare (LuL). Det förefaller alltså råda en konflikt mellan å ena sidan samhällets behov av synbara åtgärder, å andra sidan lagöverträdarens integritet och mognande, där ett förrättsligande av ungdomars felbeteenden riskerar att bidra till en negativ utveckling hos ungdomen i form av social och kriminell utslagning.

Samverkan mellan polis och grundskola

Behovet av god samverkan mellan skola och polis har haft en central position i offentliga rapporter och utredningar avseende brottsförebyggande arbete riktat mot barn och unga i mer än femtio år². Följande översikt presenteras i syfte att åskådliggöra den mångfald idéer som lett fram till otaliga projekt och dokument för samverkan mellan polis och grundskola. De

¹ Av BrB 1:6 framgår att ”(F)ör brott som någon begått innan han fyllt femton år får inte dömas till påföljd” (Lag 1988:942).

² Se exempelvis SOU 1964:58.

berörda exemplen utgör endast ett axplock och översikten gör inte anspråk på att vara uttömmande.

Under 1960-talet framhölls särskilt två motiv. Dels ville man effektivisera enskilda institutioners kontrollverksamhet, dels ansågs polisen vara i behov av att utveckla sina ”sociala sidor” (Ju, 1969:50). Poliserna ansågs behöva bli mer ”socialt medvetna” och beredas en nyanserad bild av ungdomen som sträckte sig utanför straffrättens område. Också för att motverka allmänhetens bild av polisens ensidiga ”tvångskaraktär” ansågs det viktigt att inte utesluta organisationen från sociala uppdrag, däribland skolundervisning (Ju, 1969:50).

Under 1970-talet stod skolans allmänpreventiva potential genom undervisning i lag och rätt i fokus. Referenser hämtades från sociologiska och psykologiska teorier om mänskligt beteende som inlär process och som understryker betydelsen av social kontroll och internalisering av normer. Parallellt urskildes platser i samhället som ansågs vara i speciellt behov av enade insatser. Däribland storstäder, nya bostadsområden, slumområden och hamnstäder, där risken för kriminalitet eller alkohol- och narkotikamissbruk ansågs vara stor, samt som kännetecknades av främlingskap och segregering (Socialstyrelsen, 1971). Ett syfte med polisens medverkan var att eleverna skulle ”förstå att den enskilde polismannen är en vanlig människa och att han långt ifrån alltid bär hjälm och batong” (SOU, 1973:129). Samverkan framställdes som integrerande, med målet att motverka polarisering mellan laglydiga och icke-laglydiga, avvikande och icke-avvikande. För Brottsförebyggande rådet (Brå), som inrättades på 1970-talet var samverkan mellan skola och polis ett prioriterat område. Att skapa ”avslappnade” och ”positiva möten” mellan polis och unga uppgavs som ett centralt syfte och medverkan i icke-schemabundna sammanhang förespråkades framför formell katederundervisning. Att polisen skulle utgöra ett naturligt inslag också i brottsbelastade ungdomars liv framlades som ett specifikt mål (Brå, 1977).

Samverkan betraktades som fortsatt viktig under 1980-talet och gamla hjälpmedel ersattes av nya, med avsikt att vägleda poliser och lärare i den brottsförebyggande undervisningen (Rikspolisstyrelsen och Skolöverstyrelsen 1982).

Under 1990-talet inrättades närpolisreformen med visionen om att varje skola skulle tilldelas en personlig polis. Syftet var att en lokalt förankrad närpolis skulle utgöra ett naturligt inslag i skolmiljön varigenom ”Tecken på missbruk, stölder, misshandel och andra brott kan få sitt

rätta namn av skolans egen polis och arbetet med att anlägga moteld kan starta omgående” (Rikspolisstyrelsen, 1994). Den brottsförebyggande verksamheten föll inom ramen för en avskräckande fostran, där skolan uppmanades att inte vara ”alltför försiktig” utan polisanmäla brott (Rikspolisstyrelsen, 1996:10). Polisanmälan skulle också tjäna polisens syfte genom att uppmärksamma ungdomar på glid. Att polisen saknade befogenhet att registrera barn under femton år sågs som ett problem.

Mot slutet av 1990-talet och början av 2000-talet skedde en omsvängning och polisens delaktighet i skolan kom att tonas ner. Det ansågs inte längre vara relevant för polisens uppdrag. Trots en problematik inom grundskolan som innefattar brott, nämns inte polisen som en delaktör i samverkan. Istället betonas sociala och situationella faktorer och metoder för skolans brottsförebyggande arbete (Brå, 2001)

I en idéskrift från 2012 förespråkar Brå ett problembaserat arbetssätt för grundskolans brottsförebyggande verksamhet. Med ledordet ökad kontroll, har pendeln återigen svängt till polisens favör. Jämte kontinuitet, ökad vuxennärvaro och lokala lägesbilder, förespråkas samverkan. Polisens medverkan framhävs som nödvändig för att legitimera kommunövergripande riktlinjer. Att skolan anmäler brott anges som en viktig symbol för att skolan tar problematiken på allvar. Dock framgår att det, ”Samtidigt finns skäl att nämna att det inte finns något vetenskapligt stöd för att polisingripanden mot minderåriga per automatik skulle leda till att färre ungdomar återfaller i brott” (Brå, 2012:63). Samt att detaljerade kartläggningar kan skapa oro genom att ”utmana bilden av skolan som en trygg och brottsfri plats” (Brå, 2012:32). Vidare förmanas att polisens och skolans roller inte ska blandas ihop, varmed polisen övertar skolans arbete och ansvar (eller vice versa). Men visionen lever kvar och i förordet till *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete* tillskrivs den nya polismyndigheten³ ”en höjd ambitionsnivå för samverkan” (Brå, 2016). Genom samverkan med andra samhällsinstitutioner på lokal nivå ska det brottsförebyggande arbetet göras mer verksamt och befintliga resurser användas effektivare.

Särskilt utsatta områden

Som framgått av tidigare stycke har idén om särskilt utsatta områden diskuterats redan under 1960- och 1970-talet. I december 2015 presenterade Nationella Operativa Avdelningen en

³ Angående polisreformen som genomfördes vid årsskiftet 2015, se Björk (2016).

rapport över femton särskilt utsatta platser i Sverige⁴. Områdena tillskrivs en generell brist på sociala skyddsfaktorer såsom tillit och kollektiv förmåga, samt kännetecknas av en obenägenhet att delta i rättsprocesser; svårigheter för polisen att utföra sitt uppdrag; parallella samhällsstrukturer; samt, våldsbejakande extremism⁵. Invånarna anges ha lågt förtroende för de formella samhällsinstitutionernas förmåga att hantera riskfaktorer och problem i området. Samtidigt som de särskilt utsatta områdena karaktäriseras med en hög ”kriminell energi” poängteras att flertalet riskfaktorer ligger bortom polisens kontroll (NOA, 2015:10). För att minska nyrekryteringen till kriminella kretsar framhålls att polisverksamhet bör riktas mot att inge en positiv framtidstro samt förtroende för svenska myndigheter hos de unga i särskilt utsatta områden.

Mot bakgrund av den utsatthet som påtalats i media liksom den satsning som offentliggörs i rapporten *Utsatta områden* har jag valt att fokusera på samverkan mellan polis och skola. Mitt material hämtar jag från lokalpolisområde (LPO) Nordost i polisregion Väst, som inrymmer fem, och därmed flest, särskilt utsatta områden.

1.2. Syfte och frågeställningar

Problemet i rapporten kan definieras som en situation som uppmärksammas på grundskolor och som innefattar våld och ordningsstörningar bland icke-straffmyndiga elever⁶. Som en följd av situationen har skolpersonal och politiker uttryckt ett behov av ökad polisen närvaro i skolan. För egen del intar jag en kritisk hållning till att polisen skulle utgöra en lösning tillika lämplig åtgärd på problemet. Därav följer syftet med studien att utifrån intervjuer med områdespoliser i LPO Nordost belysa deras upplevelser och erfarenheter i kontakten med grundskolan. Jag vill veta hur de upplever sin roll och ser på samverkan med skolan. Detta gör jag utifrån tre frågeställningar:

- Vilka föreställningar präglar samverkan mellan polis och grundskola?

⁴ Definitionen av begreppet (särskilt) utsatta områden är hämtad från rapporten *Utsatta områden* (NOA, 2015:9) och omfattar brottslighet, otrygghet samt polisens förmåga att utföra sina uppgifter. Därjämte framhålls begreppets starka koppling till ”en social och ekonomisk utsatthet, där de bostadsområden som präglas av en stark otrygghet normalt också är präglade av en socioekonomisk otrygghet med till exempel dåligt fungerande välfärdssystem, hög arbetslöshet, låga inkomster, samt trångboddhet”.

⁵ Totalt 53 områden anges i varierande grad vara utsatta. Av dessa bedömdes de femton områden som uppvisade samtliga kriterier vara särskilt utsatta (NOA, 2015).

⁶ En notering bör göras angående de elever som går sitt nionde år i grundskolan och som fyller femton år på vårterminen, och därmed blir straffmyndiga. Dessa utgör emellertid en minoritet och intervjuerna har kretsat kring den problematik som kan kopplas till polisverksamhet avseende barn under femton år.

- Vilka förväntningar förknippas med polisrollen i samverkan med grundskolan?
- Hur ser poliserna på förutsättningarna för att samverka med grundskolan generellt?
Samt genom polisnärvaro specifikt?

De *föreställningar* som jag undersöker handlar om respondenternas erfarenheter av situationen. *Förväntningar* är kopplade till hur situationen definieras. *Förutsättningar* handlar i sin tur om interna och externa aspekter som påverkar interaktionen genom att skapa möjligheter och utgöra begränsningar för polisens medverkan. Ur detta faller också ett försök att belysa avståndet mellan å ena sidan politiska ambitioner, å andra sidan en praktisk tillämpning av polisverksamheten inom grundskolan i särskilt utsatta områden, samt varför samverkan inte alltid uppnår de förväntade målen och därigenom bidra till att täppa igen en vetenskaplig lucka.

2. Tidigare forskning

Samtidigt som åtskilliga samverkansprojekt mellan polis och grundskola ägt rum i Sverige, är antalet vetenskapliga utvärderingar få. Detta är något som Lindström (1996) och Ring (1999) framhåller. Min översikt tar sin utgångspunkt i Wahlgren (2014) om skolans brottsförebyggande uppdrag. Efter nationella perspektiv följer en kort internationell översikt kring polisen närvaro i skolan. Syftet med forskningsöversikten är att genom erfarenheter bidra till den ram som utgör grunden för analysen av polisen närvaro och samverkan. Presentationen sker i omvänd kronologisk ordning, det vill säga med utgångspunkt i nutid.

2.1. Nationellt perspektiv

Wahlgren (2014) har studerat skolans fostransuppdrag i relation till brottsförebyggande arbete så som det framställts i offentligt tryck och myndighetstexter sedan 1970-talet. Arbetet visar att idén om ökad samverkan mellan polis och grundskolan är långt ifrån ett nytt fenomen. Enligt Wahlgren präglas området av en historielöshet, där samma idéer, perspektiv och förslag på åtgärder återkommande lanseras som ”nya för sin tid”. Vidare skildras hur skolans tidigare åtgärder beskrivs som ett misslyckande, och att inblandade aktörer klandras för att inte ta brottsförebyggande frågor på tillräckligt stort allvar. Sammantaget konstaterar Wahlgren att det saknas bevis på att genomförda brottsförebyggande åtgärder lett till minskad brottslighet.

Estrada (2013) har fördjupat sig i den svängning som skedde under 1990-talet avseende grundskolans reaktionsmönster i hanteringen av vålds- och ordningsproblem. Under perioden skedde en kraftig ökning av antalet polisanmälningar, och från flera håll hördes röster om att grundskolan inte skulle lämnas ensam utan överlåta till polisen att utreda vad som är ett brott. Estrada menar emellertid att den faktiska utvecklingen av ungdomars beteenden inte utgör en tillfredsställande förklaring till uppkomna förändringar i reaktionsmönstret. Istället framhålls kompensation för minskade resurser i skolan, liksom en generell omstrukturering i vuxenvärldens hantering av sociala problem.

2008 inleddes samverkansprojektet *Våga vittna* mellan grundskola och polis, samt brottsofferjour, medlingsverksamhet, individ- och familjeomsorg, tingsrätt och en teatergrupp (Brå, 2012). Målsättningen var att öka dels elevernas känsla av trygghet, dels benägenhet att

våga vittna samt förtroendet för och kunskapen om det svenska rättsväsendet. Polisens medverkan framhålls som viktig genom att bidra med en mer verklighetsförankrad verksamhet. Trots att önskade effekter hos eleverna i stort sett uteblir i en senare uppföljning, beskrivs projektet ändå som framgångsrikt vilket illustreras med skapandet av nya kommunövergripande rutiner för polisanmälan (vilket skulle motverka att skolor inte anmälde brott på grund av risken för dåligt rykte).

I en summering av forskningsläget kring ungdomars sociala anknytning och brottslighet finner Ring (1999) visst stöd för Hirschis teori om sociala band. Bland annat tenderar låg brottslighet att korrelera med goda relationer till föräldrar, god skolanknytning, hemorienterade aktiviteter och konventionella värderingar angående brott. Ring driver tesen att låg skolintegration är förknippat med ungdomens utåtriktade aktiviteter genom upplevda behov av att kompensera för en otillfredsställande situation. Vidare beskriver Ring forskningsområdet som omfattande och svårt att överblicka.

Lindström (1996) skildrar dels hur brottsligheten i högstadie- och gymnasieskolor i Stor-Stockholm såg ut under läsåret 1993/94, dels samverkan mellan polis och skola. Utifrån en kategorisering av typområden påträffades att skolor i socialt instabila områden var överrepresenterade i anmälningsstatistiken medan skolor i högstatusområden var underrepresenterade. De flesta skolor uppgav någon form av samarbete med polisen. Dock förefaller varken polisens besöksfrekvens eller typ av insats vara kopplat till brottsnivå på skolan. Det bör även påpekas att sex av de nitton skolorna i socialt instabila områden utmärkte sig genom en brottsnivå som låg jämsn med eller under genomsnittet.

Avslutningsvis utfärdar Lindström en varning för negativa konsekvenser av ett intensifierat samarbete mellan skola och polis. Särskilt betonas risken för att polisen används även vid lindrigare disciplinärenden, samt risken att skolan likställs med en kontroll- eller polisstat.

2.2. Internationellt perspektiv

I en studie av samverkan mellan polis och skola fokuserar O'Connor (2009) på polisens roll. I fråga om kunskapsförmedling och stärkta relationer mellan polis och elever påträffades inga önskade effekter. Medan de yngsta (primary school) uppvisade en något positivare inställning till polisen, uteblev motsvarande effekt hos de äldre eleverna (secondary school). Dessa tenderade snarare att tolka polisens information som partisk, fördomsfull och utan relevans

för dem. Vidare framhålls en förlust kopplad till lärarnas auktoritet, vilket förklaras med att skolpersonalen ofta lämnade över ansvaret till de medverkande poliserna. Istället rekommenderar O'Connor att problembeteenden betraktas utifrån sociala och fysiska konsekvenser, istället för en uppdelning i legalt/ illegalt.

*New York City's school-police program*⁷ inleddes 1998 och innebar att New York-polisen (NYPD) övertog det fulla ansvaret för säkerheten inom stadens skolor. Programmet mötte starkt motstånd från kritiker som bland annat menade att åtgärden skulle få negativa konsekvenser för skolresultaten, transformera stadens skolor till fängelselika institutioner (prison-like settings), samt störa den redan irriterade relationen mellan icke-vita och polis. 2004 togs ännu ett steg i samarbetet mellan polis och skola genom *The Impact Schools Initiative*, vilket innebar att nolltolerans infördes på skolor och att antalet skolpoliser utökades. Dock riktades insatserna mot utvalda, särskilt farliga skolor (impact schools). De berörda skolorna kännetecknades även av oproportionerligt låga skolresultat. Dock hittar Sussman (2012) inget stöd som pekar på en minskad brottslighet. Istället betonas negativa konsekvenser, däribland ökade kostnader för säkerhetsarbetet på skolorna, vilket kompenseras genom att spara in på andra verksamheter. Enligt Sussman illustrerar åtgärderna hur polisens medverkan i skolan kan få allvarliga negativa konsekvenser vad gäller stigmatisering. 82 procent av eleverna uppgavs ha kommit försent till lektioner på grund av köbildning vid skolans metalldetektorer. 99 procent av de konfiskerade föremålen vid den obligatoriska kroppsvisiteringen var mobiltelefoner eller iPods. Dessutom upplevde 64 procent av lärarna att eleverna sällan eller aldrig kände sig säkra vid polisens närvaro.

Inom området samverkan mellan polis och skola har Hopkins, Hewstone och Hantzi (1992) studerat ett projekt i samband med lanseringen av kontaktpoliser. Projektet följde elever mellan 14-16 år, samt inkluderade kontrollskolor. Dock påträffas inga skillnader mellan skolorna avseende elevernas inställning till polisen eller mot lagöverträdelser. Även då eleverna uppgav en positiv inställning till kontaktpolisen påträffades ingen motsvarande effekt för polisorganisationen som helhet.

⁷ Programmet ingick i *Broken Windows*-strategin som utvecklades inom NYPD under tidigt 1990-tal. Parallellt med stigande brottsfrekvenser noterades en utbildningskris. Medan kritiker anförde bristande resurser och ojämlika förutsättningar, framhöll staden att problemen i skolan bäst hanterades genom ökad kontroll och säkerhet.

I en summering av olika samverkansprogram mellan skola och polis i Kanada och USA finner Griffiths (1982) inget stöd för att polisnärvaro skulle påverka elevernas attityder till polisorganisationen positivt. Istället påträffades grupper av ungdomar – speciellt etniska minoritetsgrupper – som överlag intog en mer negativ hållning. Särskilt framhålls svårigheter med att nå den begränsade andel ungdomar som begår allvarigare brott, vilka sällan befinner sig i skolan samt i regel saknar socialt stöd.

I den numera klassiska studien *The Saints and the Roughnecks* belyser Chambliss (1973) stigmatiseringsprocessen genom en jämförelse av två gäng, bestående av högstadiel elever. Trots att båda gängen avvek från lektioner i ungefär samma utsträckning, samt deltog i ungefär lika mycket brottslighet, tog deras utveckling avsevärt skilda riktningar. Under observationsperioden var det ingen av medlemmarna från "the Saints" som arresterades och vid en uppföljning i vuxen ålder var sju av åtta välintegrerade i samhället. Vardagen under observationsperioden för "the Roughnecks" kännetecknades av tvister med polisen, tvister med skolan och ett befläckt rykte bland omgivningen. Vid uppföljningen hade tre av sex fast anställning, två avtjänade straff för mord och en hittades inte. Chambliss menar att anledningen till att deras utveckling skiljde sig åt berodde på graden av bekräftelse från omgivningen. Hans antagande stärks ytterligare av att två av de tre roughnecks-medlemmarna som utvecklats i positiv riktning hade en fotbollskarriär vid sidan om gänglivet, varigenom de gavs en alternativ och konventionell roll att identifiera sig med.

2.3. Sammanfattning

Alltjämt fortgår strävan efter att påvisa positiva effekter av samverkan mellan polis och skola. Mot bakgrund av tidigare forskning och offentliga rapporter framstår det för-givet-tagna vara varken självklart eller nödvändigt. Idén om polisens problemlösande potential och medverkan i skolans brottsförebyggande uppdrag har stått stark över tid i såväl offentliga rapporter som politiska diskussioner och debatter i media. Samtidigt förefaller behovet av nya argument för polisnärvaro vara ihållande, för att inte säga oupphörligt. De (fåtal) gånger som tidigare åtgärder diskuterats tenderar frånvaron av önskade effekter att förklaras med lokala omständigheter eller oengagerade aktörer. Därav följer fordran på (ytterligare) direktiv för samverkan. Att fortsätta betrakta polisen i skolan som en oförlöst potential bidrar till upprätthållandet av det för-givet-tagna, ur vilket föreställningar och förväntningar, liksom åtgärder tar form. Det är fascinerande att betrakta denna historielöshet där uteblivna

framgångar rationaliseras bort och där behovet av nya samverkansprojekt framhålls som insikter *typiska för sin tid*. Samtidigt saknas polisernas perspektiv. Hur upplever de sin roll i samverkan med skolan? Överensstämmer deras definition av situationen och av sig själva med omgivningens föreställningar och förväntningar? Varför/ varför inte?

3. Teori och metod

Den teoretiska ramen kan sägas ha sin tyngdpunkt i kriminologisk sociologi, men berör även socialpsykologi och socialantropologi, då ämnena överlappar varandra. I metodavsnittet presenteras de avvägningar och val som kantat materialinsamlingen och lett fram till analys och diskussion. Viss betoning ligger på de etiska bedömningar som gjorts utifrån att jag intar en kritisk hållning till delar av samverkansuppdraget. Samtidigt skymtar denna hållning också i teoridelen, genom begrepp som stigmatisering och polisbarhet.

3.1. Teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp

Som framgått av tidigare avsnitt är antaganden om polisens medverkan i skolans fostransuppdrag ofta kopplade till teorier om social kontroll och individens anknytning till det konventionella samhället, varmed dessa perspektiv intar en central utgångspunkt för rapporten. Därtill kommer perspektiv på polisverksamheten belysas med fokus på vad som är polisbart, liksom perspektiv på samverkan diskuteras utifrån begreppets innebörd, liksom möjligheter och begränsningar som omgärdar samverkan.

Perspektiv på social kontroll

Larsson och Backman (2011) menar att begreppet social kontroll inte ska tolkas som faktiska företeelser, utan användas som ett sätt att betrakta samhället. Social kontroll lämpar sig extra väl för studier av samhällsinstitutioner genom att synliggöra interna och externa skillnader i deras påverkan på individen. Larsson och Backman (2011:18) framhåller att social kontroll har en central position i studier av samhällets problem genom att synliggöra gemenskaper mellan aktörer som delar ”moraliska värden och kulturellt samförstånd”. Social kontroll är inte förutbestämt utan bör förstås i relation till ideologier och värderingar i samhället.

Ur ett interaktionistiskt perspektiv handlar social kontroll om föreställningar och förväntningar i sociala interaktioner, liksom de förutsättningar som individer agerar utifrån (Eriksson, 2007). Ett centralt tema är den informella sociala kontroll som finns inbyggd i sociala interaktioner.

”The interactionist perspective focuses on just such issues as these – how people typify one another; how they relate to one another on the basis of these typifications; and the consequences of these social processes.” (Rubington & Weinberg, 1981:1)

Thomas-teoremet utgör en grundpelare inom det interaktionistiska perspektivet genom att rikta fokus på definitionen av situationen, ”If men define situations as real, they are real in their consequences” (Ritzer, 2000:191). Som exempel illustrerar Garfinkels (2003) experimentella studier betydelsen av bakgrundsförväntningar och situationsdefinitioner. Garfinkel framhåller att den sociala kontrollen ständigt är närvarande också i ytterst vardagliga samtal mellan familjemedlemmar och bekanta. I sina experiment engagerade han sina studenter i att bryta mot förväntade beteendemönster, genom att bland annat ifrågasätta vanliga hälsningsfraser såsom ”Hur är det?” Genom att bryta mot för-givet-tagna interaktionsmönster framkallade studenterna ibland mycket starka känslor hos sina samtalspartners.

“Rapporterna fylldes med beskrivningar av förvåning, förbrylelse, chockering, ångest, förlägenhet och ilska, och med anklagelser från olika familjemedlemmar att studenterna var elaka, tanklösa, själviska, otrevliga eller ohövliga. Familjemedlemmarna krävde en förklaring: Vad är det frågan om? Vad har flugit i dig? Har du blivit avskedad? Är du sjuk? Vad är du så överlägsen för? Varför är du arg? Har du förlorat vettet, eller är du bara dum?” (Garfinkel, 2003:47-48).

Hur en situation definieras är inte alltid så självklart som i exemplet från Garfinkel. Utöver individuella egenskaper har relationen mellan de inblandade liksom kontexten betydelse. Definitionen av objekt och företeelser är emellertid ofta samstämmiga individer emellan, och något som byggs upp genom socialisering. Genom att vara förknippade med en symbolism, kommunicerar objekt med omgivningen kring hur situationen ska tolkas, ”[people] drive Rolls-Royces, for instance, to communicate a certain style of life” (Ritzer, 2000:359).

Enligt Durkheim (2008) når social kontroll störst framgång när den bedrivs genom känslomässiga gemenskapsband, där individerna själva eftersträvar att handla i enlighet med kollektiva värderingar. Bristande social kontroll behöver inte leda till att individen begår brott, däremot ökar sannolikheten. Durkheim menar att lagbrott tjänar ett syfte inom samhällssystemet. Genom att stifta lagar och stämpla lagöverträdare som kriminella sänds signaler till medborgarna att inte upprepa handlingen. Liksom formella normer utgör en förutsättning för ett civiliserat samhälle utgör lagbrott en ofrånkomlig konsekvens därav. Genom Durkheims perspektiv kan rättssystemet betraktas som samhällets verktyg att upprätthålla social ordning. Medan det är staten som via samhällsinstitutioner utövar direkt kontroll, förutsätter systemet medborgarnas erkännande och delaktighet. Så skapas en solidaritet skötsamma emellan.

Enligt Hirschi (2009) teori om kontroll genom sociala band är individens relation till det konventionella samhället avgörande för uppkomsten av brottsligt beteende. Brott definieras som motsatsen till de normer som förespråkas av konventionella andra. Sociala band utgör kontrollmekanismer och består av fyra beståndsdelar, nämligen känslomässig anknytning (attachment), ambitioner och ansträngningar (commitment), åtaganden (involvement) och övertygelser (belief). För en individ med starka emotionella band, vars åtaganden är stora liksom ambitionen att tillhöra det konventionella samhället och övertygelsen om dess rättfärdigande, är det för mycket som står på spel för att bryta mot normerna. Risker att förlora värdefulla relationer har alltså en både avskräckande effekt och brottsförebyggande funktion.

"a (if not the) principal source of control is concern for the opinions of others. 'Others' come in a variety of shapes and sizes: parents, teachers, friends, policemen" (Hirschi, 2004:546).

Samtidigt framhåller Black (1997) att människor sällan använder sig av formell kontroll för att lösa konflikter. Därtill är social status och närhet avgörande för hur individen påverkas av social kontroll. Invånarna i utsatta områden har i regel en begränsad tillgång till rättssystemet, men drabbas desto oftare av sanktioner. Social kontroll i form av hårdföra sanktioner riskerar att verka fiendeskapande, och genom moralism ökar avståndet mellan individ och samhälle.

Även Christie (2010) framhåller att stigmatiserande etiketter såsom *kriminell* beror på socialt avstånd mellan aktörer och de som definierar. Christie menar att rädslan för konflikter liksom benägenheten att överlämna dessa till rättsstaten, ökar parallellt med att individer blir allt mer ovana att hantera dem. Utöver rädslan, ökar också risken för parallella rättssystem eftersom system som bygger på att konflikter överlämnas till staten förutsätter att invånarna hyser tillit, samt att staten tillhandahåller samhällsinstitutioner som är tillgängliga för medborgarna. Om samhällsinstitutionerna inte förmår fullfölja sina åligganden uppstår utrymme för alternativa former av social kontroll. Begreppet inåtvända nätverk avser lokala sociala band som kan uppstå då närområden överges åt sig själva (Engdahl, 2011:68). Nätverken kännetecknas av individer som "orienterar sig inåt, mot de egna, istället för utåt mot de andra" (Björk, 2009:46). På den vägen uppstår en "tystnadens kultur" (Björk, 2009:73).

I teorier om stämplingseffekter och stigmatisering ifrågasätts idén om social kontroll som något önskvärt. Därmed kan perspektivet sägas uppehålla sig kring baksidan av den solidaritet som Durkheim (2008) diskuterade. Snarare än att bygga på samförstånd betraktas social

kontroll som en produkt av klassificering och kategorisering, där vissa har makten över rådande normer och kring hanteringen av normbrott. Stigmatisering kan vara uppsåtlig, liksom det kan handla om oönskade effekter av insatser. Oavsett grundläggs stigmat i andras definitioner av situationen.

"En individ som eljest skulle ha accepterats i det vanliga sociala samspelet, har ett drag, en egenskap som inte kan undgå uppmärksamhet och som får dem av oss som möter honom att vända sig bort från honom och bortse från de anspråk på gemenskap med oss som hans övriga egenskaper i och för sig kunde ha motiverat. Han besitter ett stigma /.../ Rent definitionsmässigt tror vi förstås att den person som är behäftad med ett stigma inte är fullt mänsklig. Utifrån denna förutsättning vidtar vi diskriminerande åtgärder av de mest skilda slag, varigenom vi på ett effektivt sätt, men ofta oavsiktligt, i hög grad reducerar vederbörandes livsmöjligheter. Vi bygger upp en stigmat teori, en ideologi för att förklara hans underlägsenhet och övertyga oss själva och andra om den fara han representerar, varvid vi stundom rationaliserar en motvilja som är baserad på andra skillnader, till exempel klasskillnader." (Goffman, 1963:14-15).

Stigmatisering är således social kontroll. Föreställningen av omgivningens definition skapar förväntningar hos individen som, om de upprepas och bekräftas tenderar att bli självuppfyllande profetior (Becker, 2011). Vilket kan ta sig uttryck i både konventionella gemenskaper (innanförskap) och utstötande stämpningsprocesser (utanförskap).

Perspektiv på polisverksamhet

Vid en första anblick kan definitionen av polisverksamhet likställas med formell kontroll. Men vad i detalj kännetecknar polisarbete? Fältet är omfattande och åtskilliga försök har gjorts med målet att klarlägga polisens uppdrag och ansvarsområden. Vad som är polisbart har varit och är ett återkommande problem för polisorganisationen, liksom polisforskning genomgående visat att verksamhet som avser formella kontrollåtgärder utgör en marginell del av polisarbetet (Bayley, 1994; Reiner, 2015; Roussell & Gascón, 2014).

Banton (1964) utmanar stereotypa bilder genom att poängtera att polisen inte är den enda samhällsinstitution som utövar social kontroll. Banton menar också att informell kontroll dels visat sig mer effektiv för att påverka beteenden, dels betydligt mer utbrett. Antagandet hänvisar till argumentet om kriminalitet som resultat av socioekonomiska klyftor samt bristande samhällsmoral och distansering.

"In the average United States city of 500,000 people there were, in 1962, thirty-six cases of murder and non-negligent manslaughter, and sixty of forcible rape; whereas in Edinburgh in the same year there were two of murder, two of culpable homicide, and eight of rape. The Edinburgh figures are lower not because the police are more efficient... but because the community is more orderly... Thus, control is maintained by the rewards and punishments

which are built into every relationship, and which are evident in the conferring and withholding of esteem, the sanctions of gossip, and the institutional, economic, and moral pressures that underlie behaviour patterns. Law and law-enforcement agencies, important though they are, appear puny compared with the extensiveness and intricacy of these other modes of regulating behaviour” (Banton, 1964:2).

Polisarbete handlar inte främst om brott, liksom brott varken definieras eller upplöses av enbart polisverksamheten. Detta innebär inte att polisen inte behövs eller att de inte fyller en viktig funktion, men att synen på polisverksamheten behöver nyanseras.

“...the role of the police is best understood as a mechanism for the distribution of non-negotiable coercive force employed in accordance with the dictates of an intuitive grasp of situational exigencies” (Bittner, 1970:46).

Polisverksamheten är inte definitiv och oberoende av sin kontext. Uppdraget formas utifrån de krav som situationen ställer, snarare än lagens utformning. Oavsett syfte är polisarbete förenat med en viss symbolism, och det är därigenom snarare än genom instrumentella medel som dess verksamhet påverkar individen (Reiner, 2015). Det är allmänhetens upplevelse och tolkning av polisen som står i centrum för kontrollen. Genom att verksamheten riktas mot specifika områden och individer skapas och återskapas allmänhetens föreställningar om vad som är polisbara samhällsproblem. Roussell och Gascón (2014) använder begreppet ”policeability” för att beskriva hur det polisbara definieras i interaktioner mellan polis och allmänhet. Begreppet synliggör allmänhetens föreställningar av vad som är kriminellt, liksom deras förväntningar på polisorganisationen.

“...policing is marginal to crime and vice versa – and this is for deep structural reasons about the sources of crime and disorder, not remediable failings of particular policing strategies” (Reiner, 2015:324).

Men definitionsprocessen sker inte smärtfritt och ibland kan allmänhetens förväntningar vara orimliga eller inte kompatibla med polisens målbilder och förutsättningar. Dessutom bör förklaringen bakom att polisens framgångar ofta är begränsade inte tillskrivas aktörerna utan eftersökas i det omgivande samhället eller i den organisatoriska kontexten⁸.

Perspektiv på samverkan

Danermark (2000:7) konstaterar att ”Det är få ord som väcker sådana känslor av förhoppning, förväntning men även ibland olust som ordet samverkan”. Satsningar på samverkan omges ofta av visioner om en effektivare och förbättrad verksamhet. Men för aktörerna kan krav på

⁸ Se exempelvis Björk (2014), eller Björk (2016).

samverkan orsaka oro. Samverkan innebär i regel att verksamheten på ett eller annat sätt kommer att förändras. Det handlar om en förändring mot det okända där en utomstående part kommer påverka utgången.

Även då samverkan sker mellan representanter för samhällsinstitutioner bedrivs arbetet av individer. Således kommer samverkan att påverkas av samma sociala faktorer som diskuterats i föregående stycke. Därtill behövs ett vidgat teoretiskt grepp som utöver individen också inkluderar organisationer. Samverkan är inte enbart avhängigt personliga förmågor och yrkeskompetens utan formas i en kontext av riktlinjer och formella lagar, resurstillgång, sociala attityder och normer, liksom organisationskulturer som får konsekvenser för parternas förväntningar liksom för samverkans innehåll och mening (Strannegård & Eriksson-Zetterquist, 2011).

Samverkan är ett populärt begrepp i politisk och organisatorisk diskurs. Dock lämnas begreppet i regel odefinierat. Vad innebär samverkan? Är dess innebörd självklar? Danermark (2000:15) definierar samverkan som ”medvetna målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett definierat problem och syfte”. Andra menar att samverkan kan gälla såväl tillfälliga projekt som varaktiga nätverk (Dahlstedt & Hertzberg, 2011). Vidare bör samverkan inom socialt arbete särskiljas från annan samverkan genom ett synliggörande av subjektet, som genom sina tankar, känslor, upplevelser och reaktioner påverkar samverkansprocessen (Danermark, 2000).

En central aspekt i samverkan är hur den organiseras. Danermark urskiljer fyra ambitionsnivåer. Den första nivån avser samverkan där en yrkeskår förser den andra parten med råd. Den andra nivån avser samverkan där parternas verksamhet koordineras, men där parterna utför arbetet var för sig. Den tredje ambitionsnivån rör samverkan kring klart avgränsade frågor där parterna utformar nya arbetsmetoder och bedriver verksamheten gemensamt. Den fjärde och mest ambitiösa nivån rör samverkan där parternas verksamheter slås samman (Danermark, 2000:17-18). Oavsett nivå är det en förutsättning att nivån delas av parterna.

De samverkande parterna består ofta av aktörer med olika utbildning och olika regelsystem att förhålla sig till. I de fall parternas verksamhetsområden överlappar varandra kan konkurrens uppstå om hur situationer och problem ska definieras och hanteras, ”För en lärare är en stökig

elev i första hand ett pedagogiskt problem medan det för kuratorn är ett psykologiskt och socialt problem. Sätten att definiera, förklara och åtgärda ett gemensamt problem blir därför olika” (Danermark 2000:16-17). Begrepp som perspektivtagande och kontextualisering beskriver två centrala aspekter i samverkan. Begreppen har koppling till interaktionistiska perspektiv med fokus på parternas föreställningar, förväntningar och förutsättningar. Oklarhet kring uppgifter och mandat riskerar att skapa grogrunder för irritation och frustration. När redan befintliga arbetsuppgifter tar upp personalens kraft och tid, kan kungörelsen om samverkan – en resa mot okänd destination – uppfattas negativt. Särskilt om inte personalen ser en samtidig ökning av resurser (Strannegård & Eriksson-Zetterquist, 2011).

”...samverkan är alltså någonting i tiden, något vi inte kan komma undan, eller mer positivt uttryckt, en möjlighet till utveckling. Det tycks dock som att vi är lite tagna på sängen. Vi har inte de redskap som behövs för en framgångsrik samverkan.” (Danermark, 2000:13)

Genom samverkan öppnas möjligheten till motsägelser, tolknings- och målkonflikter mellan parterna. Att parternas organisationer skiljer sig åt behöver inte utgöra ett problem, tvärtom är detta ofta styrkan med samverkan. Därför behöver förutsättningarna identifieras, synliggöras samt diskuteras, liksom tekniker behöver utvecklas för att hantera de skillnader som inte går att eliminera. Vilket enligt Danermark sällan görs. Istället råder en utbredd myt om personkemi, och misslyckade försök till samverkan leder ofta till att aktörer skuldbeläggs. Men att inte förutsättningarna för samverkan diskuterats initialt utgör enligt Danermark (2000:10) det verkliga svaret på varför samverkan som ”idealt ska leda till ökad kompetens, bättre tillfredsställelse med arbetet, ökad effektivitet och mycket annat positivt” ofta resulterar i havererade försök, ”Förväntningarna är höga och intentionerna goda men resultatet är klen, ja katastrofalt”.

De Swaans (2004) antaganden om samhällen får avrunda teoriavsnittet genom att koppla samman organisation och individ. De Swaan betraktar interaktioner som en grundläggande del av människans varande och i många avseenden är individen hänvisad till andra för att nå sina mål. Produkten av samhandlandet är inte förutbestämd, och påverkas av den väv av förväntningar som återfinns hos parterna. En part kan genom särskilda kunskaper befinna sig i en maktposition gentemot andra parter som uttrycker behov av kunskap. Också detta leder till förväntningar. För att samverkan ska bli framgångsrik bör parterna eftersträva kollektivt handlande, det vill säga att ”(D)en som gör bruk av resultatet gör det inte på någon annans bekostnad, och ingen kan heller uteslutas från användning” (De Swaan, 2004:101). Det

handlar om samverkan baserad på ömsesidiga föreställningar och där resultatet av parternas ansträngningar är beroende av varandra och där ansvaret för utfallet inte ankommer någon enskild. För att uppnå kollektivt handlande krävs att parterna övervinner vad De Swaan (2004:105) beskriver som en ”förlamande ömsesidig misstro”.

3.2. Metod och material

I följande avsnitt diskuteras studiens metod beträffande urval, materialinsamling, etiska ställningstaganden och vetenskaplig kvalitet. Istället för att begränsa metoden till ett enskilt perspektiv tillämpas delar från olika perspektiv vilka tillsammans utgör studiens verktyg (Alvesson & Skoldberg, 2013)

Forskningsdesign

Studien bygger på en abduktiv arbetsmetod. Med utgångspunkt i empiri har jag studerat en situation som uppmärksammas som socialt problem. Utifrån teoretiska ansatser har arbetet utvecklats genom växelverkan mellan teori och empiri. Arbetet har varit successivt och jag har tagit stor hänsyn till empiriskt genererade koder. Under arbetets framskridande har jag strävat efter att rapporten inte ska bli teori tyngd, då den också är tänkt att beröra läsare utanför den akademiska sfären och nå ut till praktiker som berörs av ämnet. Snarare än att verifiera eller falsifiera teorierna har dessa utgjort verktyg för att bättre förstå materialet, samtidigt som jag därigenom undviker att ”uppfinna hjulet på nytt” (Alvesson & Skoldberg, 2013). Ett villkor för inkluderade teorier har således varit dess tillämpbarhet på det insamlade materialet. På ett översiktligt plan har arbetsgången skett genom: utformande av generella forskningsfrågor, urval och geografisk avgränsning, materialinsamling, analys av insamlat material, samt begreppsligt och teoretiskt arbete (Bryman, 2011).

Intervjuer

Studiens empiriska tyngd består av sex intervjuer med områdespoliser från LPO Nordost i polisregion Väst⁹. Genom sina erfarenheter av ämnet besitter dessa expertkunskap (Marshall & Rossman, 2011). Samtliga har erfarenhet från ungdomsverksamhet liksom polisen närvaro i skolan. Respondenternas erfarenhet inom polisorganisationen skiljer sig åt, liksom deras tid inom LPO Nordost. Utöver dessa omfattar materialet en intervju med chefen för LPO Nordost

⁹ Refererade till som *respondenterna* i grupp och *IP1-IP6* vid citering. UM refereras till genom sina initialer.

(UM) samt uppgifter från vidare kontakt via framförallt mail. UMs medverkan har legat till grund för en bredare förståelse för områdespolisernas arbete och förutsättningar, liksom för den omorganisation som polisorganisationen genomgått och fortfarande genomgår. Därtill har UM lång erfarenhet av polisverksamhet avseende både ungdomsfrågor och LPO Nordost. För att öppna för en djupare bearbetning och reflektion av materialet har en åttonde intervju genomförts. Hen är också polis med erfarenhet av ungdomsfrågor i allmänhet och samverkan med skolan i synnerhet. Hen har utgjort en betydelsefull informant genom att bidra med inspiration till frågeställning, analys, kontextualisering, liksom en historisk förståelse för ämnet.

UM och min informant tillfrågades utifrån respektives position i polisorganisationen samt erfarenhet inom ämnet. Urvalet av respondenterna skedde i samråd med UM. Efter ett inledande möte där problemområdet diskuterades föreslog hen de sex områdespoliserna (med jämn könsfördelning), utifrån följande kriterier: erfarenhet av relationen mellan polis och skola; skilda åsikter kring polisens roll i skolan; olika lång erfarenhet av ungdomsverksamhet; samt, kön. Kriterierna motiverades genom syftet att bredda frågan och nyansera analysen. Att rekryteringen skedde genom UM medför både för- och nackdelar. UM utgjorde en så kallad ”gatekeeper” varigenom jag fick nödvändigt tillträde till fältet (Marshall & Rossman, 2011:114). Genom att besitta förkunskap om poliserna kunde UM bedöma vilka som var relevanta. Därtill bör det inte undanhållas att åtgärden var tidsbesparande. En möjlig nackdel föreligger i risken att respondenterna skulle undanhålla information på grund av UMs vetskap. Emellertid var det jag som kontaktade dem och all kommunikation skedde direkt mellan oss. De informerades också om att medverkan var frivillig och att deras svar anonymiserades. Samtliga av de tillfrågade områdespoliserna tackade ja till att medverka.

De åtta intervjuerna genomfördes under våren 2016. De sex områdespoliserna och LPO-chefen intervjuades på polisstationen i Hjällbo vid tre tillfällen, med några veckors mellanrum. Två av dessa var heldagar, där jag även fick möjlighet att interagera med poliserna mellan intervjuerna. Detta möjliggjorde att relationen fördjupades och att jag kunde bredda mina erfarenheter av polisverksamheten (Marshall & Rossman, 2011). Intervjun med informanten genomfördes i en annan av polisorganisationens lokaler. Samtliga intervjuer spelades in efter medgivande och varade mellan en och två timmar.

För att vägleda arbetet med intervjuerna samt som stöd för frågeställningen utformades en intervjuguide med generella teman (se Bilaga.1). Intervjuguiden kom senare att justeras mellan intervjutillfällena utifrån det material som samlats in. Intervjuerna var semistrukturerade till sin karaktär och efterliknade samtal där respondenterna tilläts tala fritt kring frågeställningarna. I vissa fall kompletterades med sonderande frågor för mer utförliga svar. Min utgångspunkt som intervjuare var att förhålla mig följsam till respondenten och låta denne framföra sin berättelse. I slutet av intervjuerna ställdes en öppen fråga om respondenten ville tillägga något övrigt samt om de ansåg att det fanns viktiga frågor som jag inte berört. Därefter avrundade vi med ett samtal där respondenten fick möjlighet att ställa frågor kring arbetet specifikt och mina studier generellt. Att detta gjordes i slutet beror på att jag ville fokusera på deras berättelse (Marshall & Rossman, 2011).

Analys

I analysarbetet har jag utgått från min roll som tolkare av det fält jag studerar. Såväl intervjuer som transkribering och analys har ofrånkomligen påverkats av mina förkunskaper och upplevelser av fältet. Genom att medvetandegöra denna påverkan har jag återkommande reflekterat över mina roll samt eftersträvat varsamma tolkningar av materialet, som jag sedan verifierat genom att återge längre citat. Längden på citaten har också att göra med en strävan att synliggöra komplexiteten i polisernas resonemang. Att mina förkunskaper om praktiskt polisarbete var få kan ses som en styrka. Genom min ”okunskap” var jag beroende av mina respondenter och rimligen också mer lyhörd för deras berättelser (Alvesson & Sköldberg, 2013; Marshall & Rossman, 2011).

Analysen av intervjuerna har skett i fyra steg. I ett första steg har intervjuerna transkriberats. Detta gjordes i direkt anslutning till respektive intervju för att på så sätt även få med detaljer som inte kan uppfångas genom ljudinspelning. Vid transkriberingen har respondenternas originalversion nedtecknats. Vid transkriberingen förseddes intervjuerna med varsitt indexnummer (exempelvis IP1). Därigenom skedde anonymisering av materialet samtidigt som det underlättar för analysarbetet och i ett senare skede för läsarens navigering i texten.

I nästa steg genomfördes kodning av materialet. Varje intervju indelades i stycken enligt de övergripande teman som användes i intervjuguiden. Därigenom skapades en översikt av materialet, utifrån vilken jag tog fokus på dels återkommande resonemang, dels avvikande åsikter och meningsskiljaktigheter. Samhällsforskning skiljer sig i regel från

naturvetenskaplig forskning genom att den sociala verkligheten är betydligt mer ambivalent och mångfacetterad. Genom att försöka skapa enighet och dölja nyanserna riskerar man som forskare att skapa en idealbild utan förankring i det verkliga livet. Utifrån översikten genomfördes en vidare bearbetning av empirin. Likt tankesättet i grounded theory utgick kategoriseringen från materialet snarare än utifrån teori (Alvesson & Sköldberg, 2013; Marshall & Rossman, 2011).

Det tredje steget synliggör hur analysarbetet utgör en levande process, då olika teman och kategorier testades mot varandra (Alvesson & Sköldberg, 2013; Marshall & Rossman, 2011). Resultatet blev en tematisering enligt tre huvudteman; föreställningar, förväntningar och förutsättningar. Teori, begrepp och data från offentliga utredningar samt tidigare forskning har funnits med och har sammanfogats med det insamlade materialet i syfte att kontextualisera och därigenom ge en djupare mening åt respondenternas svar. Analysen har också präglats av etnometodologisk metod genom att fortsätta bortom det eidetiska, att studera *innebörden* (föreställningar och förväntningar) av begrepp och företeelser¹⁰, liksom att studera hur de har uppstått. En central utgångspunkt är att fenomen (ord, beteenden, händelser, etc.) har fler än en mening och kan uppfattas olika beroende på situation och kontext (Alvesson & Sköldberg, 2013).

I ett fjärde och sista steg har verifiering av materialet skett genom att helheten bedömts, resultat och analys diskuterats med min handledare, samt genom återkoppling till fältet.

Etik och vetenskaplig kvalitet

Inom kvalitativ forskning råder delade meningar kring vad som utgör etiskt korrekt forskning, av god vetenskaplig kvalitet. I min strävan efter att uppfylla både dessa aspekter har jag i huvudsak utgått från metoder som förespråkas av Marshall och Rossman (2011) samt Alvesson och Sköldberg (2013). Dessa betonar att kriterierna ser annorlunda ut och bör se annorlunda ut för kvalitativa studier jämfört med kvantitativa studier. Kriterier som de lyfter fram och som jag hörsammat är framförallt trovärdighet och validitet. Då det rör sig om semistrukturerade intervjuer är möjligheten att replikera materialinsamlingen begränsad. Därtill har respondenternas resonemang sannolikt påverkats av såväl den tidsperiod de skedde i som den geografiska kontexten, varmed man bör vara varsam med att dra generella

¹⁰ Alvesson och Sköldberg (2013:77) beskriver det som att studera "the concept of the table rather than the table itself".

slutsatser. Däremot är det min ambition att belysa samverkan mellan samhällsinstitutioner utifrån parametrar som omfattar interaktioner i allmänhet, nämligen föreställningar, förväntningar och förutsättningar. Således är det min ambition att resultatet av analysen ska kunna inspirera och beröra även andra områden än det studerade.

Samtliga medverkande har informerats om studiens syfte och all medverkan har varit frivillig. Därigenom har det etiska kriteriet om informationskrav tillgodosetts. Beträffande konfidentialitet har de sex områdespoliserna och informanten anonymiserats. Utöver namn går inte heller andra egenskaper såsom könstillhörighet att spåra. Detta kan ses som en svaghet i studien, men av vad som framkommit under dessa intervjuer har jag inte bedömt det vara av vikt att kunna urskilja respondenternas egenskaper. Beträffande valet att urskilja LPO-chefen och därigenom möjliggöra identifikation har detta föregåtts av noggrant övervägande. Ännu viktigare är att vederbörande har gett sitt godkännande.

Sammantaget har samtliga medverkande varit öppna med sina åsikter. Flera har även själva varit drivande och velat lyfta vissa aspekter samt framföra sina synpunkter inom ämnet. Då intervjuerna inte rört sig på individnivå har det inte framkommit några etiskt försvårande omständigheter i övrigt i materialet (exempelvis sekretessfrågor) (Marshall & Rossman, 2011).

Den forskningsdesign som presenterats har inspirerats av etnometodologisk forskning. Inom etnometodologin riktas fokus på att synliggöra hur livsvärlden skapas genom mikroprocesser i form av sociala interaktioner. Livsvärlden omfattar för-givet-tagna-sanningar som produceras och reproduceras genom sociala interaktion (Alvesson & Skoldberg, 2013:78). Det kan således ifrågasättas att jag som forskare ställer mig kritisk till ämnet. Först vill jag vara tydlig med att jag inte är kritisk till polisernas åsikter och erfarenheter av polisnärvaro i skolan, dessa har jag ingen anledning att ifrågasätta. Vad min kritiska hållning däremot riktas mot är själva grundidén, att polisen skulle utgöra en lösning på problem som utspelas i grundskolan mellan icke-straffmyndiga individer. Det bör också påpekas att jag inte redogjorde för min ståndpunkt vid intervjuerna utan fokuserade helt på respondenternas erfarenheter. Jag har genom hela arbetet varit noggrann med att inte låta min hållning selektera materialet, utan tvärtom medvetet letat efter aspekter som talar mot (falsifierar) tesen – det vill säga som styrker polisnärvaro i skolan. Jag har i analysen utgått från de resonemang som respondenterna för i intervjuerna och strävat efter att spegla dessa och därigenom öka

trovärdigheten. Ett sätt att hantera frågor om såväl etik som vetenskaplig kvalitet är att medvetandegöra rollen som forskare, genom så kallad reflexivitet. Hela processen, från utformande av intervjuguide till den färdiga analysen har kantats av systematiska reflektioner kring materialet där jag tillämpat metoder för att stärka validiteten i studien (Alvesson & Sköldberg, 2013; Marshall & Rossman, 2011). Detta har gjorts genom att belysa avvikelser i materialet, betona återkommande mönster, verifiera idéer med fältet; studera tidigare forskning, offentliga rapporter och styrdokument, och sist men inte minst ventilera idéer med min handledare (som själv har mångårig erfarenhet av polisforskning). Avslutningsvis vill jag återigen framhålla att ingen forskning kan ses som alltigenom objektiv. Däremot bör all forskning sträva efter att synliggöra subjektet och inte låta det selektera materialet eller förvill läsaren med sin skenbara frånvaro.

4. Resultat och analys

I detta kapitel kommer materialet från intervjuerna att presenteras. Presentationen sker utifrån en tematisering av *föreställningar*, *förväntningar* och *förutsättningar*. Föreställningar handlar om hur respondenterna dels själva definierar situationen i grundskolan och samverkan med skolor i särskilt utsatta områden. Dels hur de upplever att andra parter – med fokus på grundskolan – definierar situationen. I temat förväntningar behandlas dels allmänna förväntningar som kopplas till polisrollen, dels respondenternas upplevelser av förväntan hos skolpersonalen, dels respondenternas förväntningar på sig själva. I det tredje temat ställs föreställningar och förväntningar i relation till olika förutsättningar. Här behandlas dels praktiska förutsättningar som rör resurstillgång, dels tolkningar av polisrollen utifrån juridiska ramverk om hanteringen av icke-straffmyndiga, dels konsekvenser av polisingripanden. Att synliggöra förutsättningar utgör ett försök att fördjupa förståelsen för de parametrar som påverkar samverkan mellan polis och skola. Därigenom kan möjligheter identifieras och svårigheter lyftas fram. Analysen löper genom presentationen av materialet och varje tema avslutas med reflektioner och återkoppling till teori och tidigare forskning.

4.1. Föreställningar

Föreställningar handlar om hur respondenterna definierar situationen, samt hur de upplever att andra – främst grundskolan – definierar situationen på skolan liksom polisrollen. Erfarenheter och tolkningar lyfts fram liksom frågan om hur saker är (upplevs vara). Framställningen görs inom ramen för tre kategorier av föreställningar, nämligen situationen i skolan, särskilt utsatta områden och samverkan.

Situationen

De intervjuade poliserna framhåller att lägesbilden skiljer sig åt mellan olika skolor i lokalpolisområdet och att den problembild som stundom lett till heta mediedebatter inte illustrerar ett allmänt normaltillstånd. Medan lägesbilden på problemtyngda skolor inte helt kan förklaras med faktorer i närområdet och stadsdelens demografi uttrycks ändå att situationen skiljer sig åt mellan socioekonomiskt stabila stadsdelar såsom Örgryte-Härlanda och de fem särskilt utsatta områdena Bergsjön, Gårdsten, Hammarkullen, Hjällbo och Lövgärdet. De senare områdena kopplas till segregation, innefattande hög arbetslöshet, hög invandring, flyktingströmmar, parallella rättssystem och kriminalitet. Faktorer som var för sig

ställer höga krav på skolan som samhällsbärande institution och skolpersonalen som samhällsbärande aktörer. Det omgivande samhället – kontexten – kring grundskolor i särskilt utsatta områden är sällan förlåtande och lämnar inget utrymme för en bristfällig skolledning, interna konflikter eller otillräcklig personal.

”De får så mycket med miljön... Alltså, man känner när man går in på en förortsskola att det här är en förortsskola. En del av dem [skolorna] lyckas ganska bra men många är såhär att det är sjuttiotals lokaler, skåpen är trasiga och färgen ramlar av skåpen liksom och, visst det funkade man kan hänga hänglås på dem, men man känner att det här är inte en skön miljö. Och det är klart att barnen känner det med, de är bättre än vad vi är.” (IP6)

Utifrån respondenternas resonemang om relationen mellan skola och polis i LPO Nordost kan tre typer av skolor särskiljas: skolor som undviker kontakt med polisen; skolor som missbrukar kontakten med polisen; samt skolor där relationen beskrivs som god.

Det undvikande förhållningssättet upplevs som en strategi för att undgå stigmatisering. Det vill säga att skolledningen undviker att anmäla misstänkt brottslighet till polisen, för att inte riskera att skolans problem registreras hos kontrollmyndigheter, såsom skolinspektionen, och i förlängningen når allmänheten. Respondenterna menar att det finns en rädsla hos skolledningarna för att associeras med problem och att de därför undviker att motta hjälp från andra samhällsinstitutioner, och därmed i förlängningen att ta sitt ansvar.

”När vi var på en skola så fick vi med oss en låda med knivar som lärare plockat av elever, och det är lite oroväckande när man inte gör någonting vidare med de här personerna. För det är ju det att de här personerna är inte okända för sociala myndigheter eller okända för oss. Men får vi hjälp av skolan, tidigare, får vi veta att den här eleven har en kniv med sig till skolan och har hotat en annan med kniv... För det måste alla få reda på, för då kan man sätta in insatser tidigare innan det har gått för långt. I slutändan har det gått så långt att det inte hjälper att samhället tar tag i det.” (IP3)

Respondenterna poängterar att grundskolan inte utgör någon frizon för unga, utan omgärdas av samma lagar som övriga samhället. Därför är det ett problem när skolor inte vågar eller vill anmäla brott. Den föreställda stigmatiseringen blir ett hinder, kan man säga. Citatet av IP3 belyser också behovet av samverkan och samförstånd, liksom den lucka i systemet som samverkan är tänkt att åtgärda.

Men det förekommer också skolor som missbrukar kontakten med polisen. Dessa kännetecknas av stora anspråk på polisiär närvaro, vilket främst tolkas som försök att lägga över ansvaret för skolans trygghet och säkerhet på polisen istället för att själva ta itu med problem som uppstår på skolan.

”Ja man vill ta bort ansvaret till viss del. Man trycker det längre bort tills någon annan löser det. Och vilka ska lösa det då? ’Jomen det här är ett problem och det är lite brottsligt, så det får polisen lösa.’” (IP3)

Oavsett om skolan missbrukar eller undviker kontakten med polisen förefaller grundproblemet vara detsamma: en skolledning som inte tar ansvar och som inte arbetar gränssättande. Vilket i båda fallen får konsekvenser i form av ordningsstörningar och våld bland eleverna. Att skolan tillhör ett av de fem särskilt utsatta områdena i LPO Nordost ses i sammanhanget som sekundärt och ingen avgörande faktor.

När en skolledning inte tar ansvar och inte arbetar gränssättande så leder det till händelsekedjor som stundom eskalerar. Resultatet beskrivs av respondenterna som en destruktiv skolkultur som successivt tänjs till bristningsgränsen genom att allt grövre ordningsstörningar tillåts. Flera av respondenterna har svårt att se varför aktörer på skolan inte angriper problemen. ”Har man en skola i kris så måste man ju lösa den krisen”, menar IP5. Istället vittnar respondenterna om en situation där polisen kallas till grundskolor för att patrullera eftersom lärarna inte längre vågar vara rastvakter.

Särskilt utsatta områden

Ingen av respondenterna tror att regelbundna polisbesök i skolan skulle ha primära eller allmänpreventiva effekter genom att förebygga brottslighet. Istället förespråkas insatser som fokuserar på individer och områden som associeras med riskfaktorer (såsom normbrytande beteende och särskilt utsatta områden). Därmed diskuteras i huvudsak sekundär brottsprevention och många skolor anses helt sakna behov av polisen närvaro.

”Alltså en välfungerande skola har egentligen inget behov av att en polis ska komma dit och patrullera inne i skolan. För då är det en trygg miljö för eleverna, en trygg miljö för lärarna som är anställda liksom. Och en välfungerande skola behöver inte ha en polis springande, utan på en välfungerande skola så är det mer uppseendeväckande att se en polis springa där för då undrar man automatiskt, ’Vad är det som har hänt?’” (IP5)

Med fem särskilt utsatta områden befinner sig dock områdespoliserna i LPO Nordost i en situation som skiljer sig från andra platser i Sverige. Även om utsattheten inte betraktas som avgörande orsak, får den konsekvenser för de beteendemönster som påträffas hos barn och ungdomar i området. Vilket i sin tur påverkar situationen i skolan. Respondenterna berättar om en omfattande kriminalitet som präglar vardagen i särskilt utsatta områden med inåtvända nätverk och risken för parallella rättssystem. De särskilt utsatta områdena beskrivs som tysta

stadsdelar där medborgarna aktar sig för att kontakta polis och andra myndigheter på grund av bristande förtroende och rädsla för repressalier.

"...så är det påtryckningar liksom. Det är klart att här uppe finns det fler kriminella människor än vad det finns i Partille säger vi eller var som helst, och det är klart att det påverkar givetvis lite grann. Är man den som vill vara duktig och gå sin egen väg, det är inte alltid lika lätt. Man har träffat på killar och tjejer som bara är så trötta på att vara här för att 'Vad fan håller du på att jobba för'. Eller, 'Vad gör du detta för när du kan hänga med oss istället'? Alltså, det är inte bara bra att lyckas heller. Då är det nästan någonting konstigt." (IP4)

Respondenterna nämner att faktorer i elevernas hemförhållanden, såsom trångboddhet leder till en situation där barn och unga undviker att vistas hemma, vilket i sin tur ställer särskilda krav på lokalsamhällets utformning och samhällsinstitutionernas verksamheter.

"...på många av de här riktigt stökiga skolorna så går barnen till skolan, lite som en fritidsgård. För de har ingen annanstans att vara. För hemma är inte ett bättre alternativ. Men om man är i områden där hemma är ett bättre alternativ än den jobbiga skolan, då stannar man hemma. Men många av barnen i, vad ska man säga... våra förorter, våra problemområden, deras hemma är inte ett bättre alternativ /.../ Det skiljer sig lite åt. Jag tror inte att det ser ut så om man förflyttar sig till lite mer välbärgade områden där det finns lite, vad ska man säga... bättre förhållanden för en god hemmiljö. Då tror jag sängen hemma är bekvämare och Play Station. Men om man bor på soffan i vardagsrummet med tre syskon, så kan man likaväl gå till skolan och vara med kompisarna. Så jag tror att det är det som skiljer dem åt – de är i skolan. Sen går de kanske inte alltid på lektionerna. Men de är där." (IP1).

Emellertid är det endast en bråkdel av eleverna som orsakar problem, enligt poliserna. IP4 beskriver det som en röd tråd som löper genom ungdomens familjeförhållanden, skoltillvaro, fritid, samt kontakt med polisen. Beskrivningen illustrerar vikten av sociala band och i förlängningen självkontroll.

"...de störande momenten, det är inte speciellt många procent. Så alla andra, oftast, klarar de sig. Men jag ser oftast bara de som inte klarar sig för det är dem vi har problem med. Man ser en röd tråd – funkar det inte hemma, funkar det inte i skolan så har de med polisen att göra – det är liksom en rak linje, tycker jag. Sen så, de nittiofem procenten som inte har den linjen, dem träffar inte jag." (IP4)

Samtidigt lyfts exempel på skolor som har lyckats vända en negativ utveckling, utan ökad polisnärvaro. Uppfattningen att grundskolor i särskilt utsatta områden står inför stora problem förefaller ändå klar.

"Alltså, vi ser att där vi har sämst skolresultat det är där vi har, ja, ganska mycket problem med kriminalitet. Så det hänger naturligtvis ihop. Alltså, bor du i en stadsdel där det är mycket kriminalitet, då kommer inte din skola att vara sådär jättebra. Men det här kanske är en av medicinen, att du får en bra skola. För ungarna är det ändå nästan åtta timmar om dagen. Får man då dem att göra rätt saker under de här åtta timmarna så påverkar man

antagligen kriminaliteten, i förlängningen. För det har väldigt stort inflytande eller påverkan... om vuxna kan påverka de här ungdomarna åtta timmar per dag. Men det är klart, att är det en skola som inte fungerar och man kan fortsätta vara kriminell på skolan och begå massa saker utan att någon sätter ner foten och sätter en gräns, så är det... ja då är det väldigt illa. Då blir det någon slags frizon där man får göra vad man vill. Så att, skolan tror jag är nyckeln till om vi ska nå vidare, om polis och socialtjänst ska lyckas också.” (UM)

Resonemanget återknyter till skolans fostransuppdrag och dess kapacitet att påverka unga individer som tillbringa stora delar av dagen där. Dessutom belyser UM svårigheter som uppstår då skolan inte agerar vid avvikelser. Då ges inåtvända nätverk motsvarande utrymme att utvecklas inom som utanför skolans domäner.

Samverkan

Samtliga respondenter anser att skolan är en viktig plats för att arbeta brottsförebyggande med barn och ungdomar, samt att det föreligger en styrka i att problemen betraktas och angrips från flera håll. Respondenterna ser också ett behov av att polisen samverkar för att förändra de negativa bilder av myndigheter som ofta cirkulerar i särskilt utsatta områden. När det kommer till att identifiera och komma i kontakt med barn och ungdomar i riskzonen, anses dock inte skolan vara den unika och givna plats som styrdokument och utredningar tycks vilja påstå. Istället framhålls andra arenor där barn och ungdomar vistas – däribland bakgårdar, parkeringsplatser, köpcentra, gator och torg – som minst lika bra sammanhang för att bygga relationer.

I nationella riktlinjer fastslås att skola och polis ska samverka med ungdomens bästa i fokus (Brå, 2016). Sedan 2007 har samverkan mellan skola och polis inom Göteborgs Stad främst bedrivits genom SSPF, ett samverkansforum som omfattar skola, socialtjänst, polis och fritid. Därför har polisen tillsammans med kommunen utformat PiS – *Polisanmälningar i Skolan* – och ViS – *Riktlinjer för arbetet mot Våld i Skolan*. Syftet med PiS är att harmonisera synen på vad ett brott är och hanteringen av misstänkt brottslighet inom skolan. ViS är en fortsättning av PiS-arbetet och är tänkt att fungera som stöd för ett långsiktigt, stabilt och framgångsrikt arbete mot våld och allvarliga händelser i skolan. Ett övergripande syfte med dokumenten är att PiS och ViS ska fungera både som verktyg och vägledning för skolans personal, samt resultera i ökad trygghet och minskat våld i skolan.

”Jag tycker inte alls att det är fel att man har kontakt med skolan eller kommer och går lite. De ska veta vilka vi är och det är jättebra att veta vilka de är, men då har vi SSPF som är ett forum där polis, skola och social ska kunna bland annat lyfta om man har elever eller ungdomar som har tappat spåret lite. Då har du det forumet där. Och det tror jag är

jätte viktigt. För kan vi samarbeta så kan vi hjälpa både de ungdomar som utsätts för brott och även de som utsätter andra. För vi ser det från olika håll. Och skolan är en jätte viktig plats där man ser vilken roll den här ungdomen har. Men där får ändå inte vi den sanningen som lärarna får, för vi är inte alltid där.” (IP2)

Som framgått i teoriavsnittet utgör en tydlig struktur med väldefinierat syfte samverkans kärna. Genomgående framhåller respondenterna att forumet SSPF i teorin är bra och bör kunna täcka behovet av samverkan. Men i praktiken skiljer sig upplevelserna åt. Att arbetet ser olika ut behöver i sig inte vara ett problem, menar UM, men syftet måste alltid vara ungdomens bästa.

”Det är de lokala förutsättningarna som måste få styra det här, så att det inte blir möten för mötens skull. Och man behöver hela tiden titta över de här strukturerna, så att man ifrågasätter varför är vi här på mötet, vad är syftet med mötet. Så att det blir verkstad. Annars är det lätt... det kan lätt bli – slarvigt uttryckt – terapeutiska samtal mellan olika professioner, där man får häva ur sig olika frustrationer och sådär. Det vill inte jag att mötet ska vara till för /.../ när man har de här mötena ska det vara väldigt fokuserat på ‘Vad är syftet?’ Jo, det är att vi ska få vår ungdom att välja rätt väg. Och då får man lägga sin egen frustration åt sidan, för annars blir det, ja, ineffektiva möten helt enkelt.” (UM)

Alltjämt utgör samverkansforum såsom SSPF och dokument som ViS och PiS endast verktyg, och har ingen effekt om de inte tillämpas. Oaktat policys och styrdokument är samverkan liksom övrig verksamhet avhängig de individer som agerar inom berörda samhällsinstitutioner. Tillsammans och i samverkan utgör och upprätthåller de ordningen av systemet. Vilket medför att systemets verkan uteblir om mallarna inte följs.

”[ViS och PiS] är bra grejer. Problemet är bara att de används inte. För att använder du dem så går det till andra instanser. Så det visar faktiskt att du har problem på skolan om du använder ViS och PiS. Och då är min erfarenhet att då är det väldigt skönt att kunna ta en genväg och ringa en polis som kanske är kontaktperson på skolan och ta det den vägen.” (IP3)

Respondenternas föreställningar om polisens roll i grundskolorna i särskilt utsatta områden är binära, det vill säga går i två riktningar. Dels framhålls att polisen ska ha en stödjande roll i samverkan och hjälpa skolan genom ”råd och dåd” inom ramarna för SSPF. Stundom framhålls en expertkunskap i frågor om lag och rätt eller brott och straff. Samtidigt ska deras expertis inte överutnyttjas. Polisens resurser är begränsade och många av de funktioner som efterfrågas hänvisas till andra aktörer. Beträffande närvaro i skolan framhålls att gränssättning och konfliktlösning egentligen är skolans ensak att hantera, förutom i de fall som rör uppenbar brottslighet. Resonemangen tycks landa i en flytande gräns kring vad som är polisbart och inte, vilket illustreras i citaten från IP1 och IP5.

”...jag är övertygad om att det jag säger som polis inte nödvändigtvis behöver skilja sig så mycket från vad en fältassistent eller skolkurator eller rektor eller psykolog, eller, ja vad de nu har för personer i skolan... Jag kan inte se att det skiljer sig så himla mycket åt. För, rätt och fel, det vet alla vuxna om vad som är rätt och fel. Och det är någonstans där vi landar. Och i attityder mot varandra, hur man uppträder och vad man säger, ja alla de sakerna. Det är inte nödvändigtvis polisiärt utan lika mycket socialt.” (IP1)

”...alltså stökiga elever det måste skolan kunna hantera själva. För vi har alla varit unga, vi har alla varit mer eller mindre stökiga någon gång under uppväxten liksom och busfrön måste skolan kunna hantera. Men när det sker brott mot... Och sen så är det så här, vid en stöld på en skola – en stöld av en jacka, en stöld av en dator – kanske inte polisen behöver komma ut till platsen för att där är det liksom inte någonting som är pågående mot person. Men jag tycker nog att så fort det blir våld mot person. Där det finns risk att någon skadas. Alltså, att två ungar slåss ordentligt, där tycker jag nog att där blir det polisiärt. Men bara busungar som inte kan bete sig där är det upp till skolan att lösa det. Men brott mot person. Våldsbrott helt enkelt /.../ Vi ska komma dit och visa muskler när det sker våldsbrott. Och då ska vi komma från alla jävla portar liksom. Och då gör vi det för att det är vårt jobb. Men vårt jobb är inte att patrullera en skola.” (IP5)

Parallellt med frågan om det polisbara skymtar frågan om vad polisen får ut av samverkan med skolan. I huvudsak ställs polisens närvaro i skolan i relation till övrig brottsförebyggande ungdomsverksamhet. Flera av respondenterna anger att arbetet i skolan hämmas dels av den institutionella miljön och att de betraktas som lärare, dels av att besöken är korta och sporadiska medan byggandet av relationer kräver långsiktighet och kontinuitet.

”...jag tror att det är viktigare att vi träffar de här ungdomarna utanför skolan i så fall. När de är på fritidsgårdar eller när de är ute på gator och torg och inte har någonting att göra. Det är där vi skapar relationer. På ett annat plan. I skolmiljön, där tror jag inte att vi kan skapa en relation. Alltså man ser oss som lärare. Och sen så försvinner vi därifrån. Så det blir ändå aldrig någonting som de kommer att få en relation med efter skolan. Och det är ofta då som det blir lite stök och lite problem. Efter skolan, det är där man lockas in i olika beteenden. Sen tar man med sig det till skolan, men vi har ingen möjlighet att göra något i skolan ändå.” (IP3)

Respondenternas resonemang kring problemet kan kopplas till social kontroll. Brister i relationer mellan barn och samhällsinstitutioner pekas återkommande ut som en förklaring till brott och oordning. Att vissa skolor är mer drabbade än andra kopplas till en undermålig skolledning och till frånvaro av gränser, frånvaro av tilltro, och frånvaro av kontroll genom konsekvenser. Faktorer som ska stärka de sociala banden.

Några reflektioner

I beskrivningarna synliggörs polisrollen, varigenom respondenterna agerar som representanter för en samhällsinstitution, snarare än som individer. Deras handlingar styrs av polisorganisationens struktur och regelverk, liksom deras närvaro är förknippad med en

symbolism. Polisens agerande har alltså en normativ aspekt och aktörernas ställningstaganden styr – medvetet eller omedvetet – hur problem definieras samt hur de bäst angrips (konsekvenser av att agera återkommer vi till i stycket om förutsättningar). I nuvarande stund får UMs uttalande illustrera situationen:

”...även om det är barn som håller på så behöver det inte alltid vara att polisen behöver blandas in. Det behöver inte vara ett likhetstecken om det är en skola där det är mycket konflikter som löses med våld. Utan jag är helt övertygad om att man kan lösa det genom att bestämma sig för vilka normer och värderingar tillåter vi här, och jobba liksom metodiskt med detta /.../ För vem tjänar på att... Om en tolvåring har bråkat med en tolvåring, är det detta som var tanken med vår lagstiftning att de ska till polisen och att det ska dras igång en jätteapparat. Nej, jag tror inte på det. Jag är för att det ska finnas den här sociala lösningen inom det, det måste vara inom de demokratiska ramarna naturligtvis. Det får inte bli det här att man bötas eller att man tar till andra sådana... som finns i andra kulturer. Att man får betala sig ur olika situationer och så. Det är inte det jag säger att vi ska släppa fritt. Men, man måste kunna lösa konflikter i ett samhälle utan att behöva blanda in myndigheter. Och särskilt när det gäller minderåriga.” (UM)

Vidare finns en tendens i respondenternas resonemang att rikta fokus mot vad andra parter gör/ inte gör. Därmed riskerar frågor om ansvar att skymma frågor om föreställningar, förväntningar och förutsättningar i samverkan. I så fall uteblir det samförstånd, som utgör en grundbult för samverkan. Genom att hänvisa verksamheten till dokument och forum, döljs mänskliga faktorer som rör bland annat föreställningar och förväntningar men också engagemang. Det får avgörande betydelse för utfallet av samverkan om aktörernas föreställningar präglas av förståelse eller oförståelse för andra parter verksamhet. Oavsett kommer föreställningarna att leda till förväntningar, såväl på andra som på aktören själv. Om föreställningarna bygger på oförståelse riskerar förväntningarna att bli orealistiska.

4.2. Förväntningar

I kommande stycke diskuteras förväntningar. Respondenternas berättelser präglas av förväntningar, från skolan, från allmänheten liksom från poliserna själva. Tidigare har bristande förståelse och dålig insyn i samverkande parter verksamhet lyfts fram som riskfaktorer genom att generera orealistiska förväntningar. I min studie uttrycker respondenterna att förväntningarna på polisen i allmänhet är mycket höga, liksom att vissa skolor utmärker sig.

Att axla ansvar

Mönstret med orealistiska förväntningar upprepar sig i kontakten med vissa skolor och respondenterna upplever att rektorer och skolpersonal många gånger förväntar sig att polisen ska lösa allehanda problem. Bilden av polisens oförlösta potential – som repeteras i styrdokument och offentliga utredningar – framträder också i intervjuerna. Vetskapen om att orsaken till problemen är mångfacetterad förefaller inte hindra antagandet om en enkel lösning. Beträffande grundskolan gäller detta framförallt de skolor som anses överutnyttja kontakten med polisen, där förväntningarna även inkluderar terapeutiskt stöd.

”Min erfarenhet är att varje gång vi ska till en skola så är det alltid rektorn vi träffar. Och så vill rektorn prata av sig om sina problem och vill gärna att vi ska lösa hans problem på skolan och det kan vi inte göra. Och väldigt sällan intresserar han sig för den här kontakten med eleverna – där vi bara går igenom skolan och säger hej, den blir inte så intressant. Utan rektorn vill gärna fånga in en. Eller någon annan av personalen. Det är en trygghet för dem naturligtvis som de känner när polisen är där, men det är väldigt resurskrävande. För helt plötsligt har man suttit där i två timmar. Och det kanske har hänt jättemycket för rektorn men det är väldigt lite för polisen och vi har inte kunnat vara ute och vara närmare och bygga ett förtroende. Utan vi är väl samma skrot och korn som den där rektorn, tycker väl eleverna.”
(IP3)

Upplevelserna av en allmän förväntan på polisens förmåga – att om ingenting annat fungerar så kan alltid polisen tillkallas – stöds av tidigare forskning (Bayley, 1994; Björk, 2012).

Liksom att det förväntas att polisen bejakar anropet. I likhet med propplösningens självskrivna roll när stoppet är ett faktum, tenderar polisen att åläggas rollen som universallösning. Det tycks ingå i själva polisbegreppet att lösa problem, utan närmare specifikation. Bilden av polisen som universallösning förefaller vara central för de förväntningar som vissa grundskolor hyser på polisen, och som i viss mån också bekräftas i polisernas syn på sig själva.

”...jag tror att vi till stor del är de som sätter gränser. Det upplever jag när jag träffar ungdomar ute liksom, att jag tror att det är nog... För jag menar det finns oftast en anledning till att de är där de är – oavsett om de är bråkiga i skolan eller liksom bara utanför hemmet. Och jag tror till stor del att det handlar om det här med gränssättande och någon vuxen att... den här bristen på bra förebilder. Jag tror att vi har en ganska stor roll i det för det är ofta jag hör det att, ‘Du är den enda som säger till mig’. ‘Det är aldrig någon annan som säger till mig’. Och, ‘Du är stenhård, men du är egentligen svinbra’. Liksom, att man knyter kontakter för att vi är de enda som är gränssättande /.../ och jag tror att till stor del har vi en väldigt stor del i ungdomars uppväxt.” (IP5)

Emellertid är detta inte helt oproblematiskt. Utöver att utmynna i ineffektiva åtgärder riskerar en övertro på polisens förmåga att få konsekvenser också för enskilda poliser, vilket illustreras väl i IP3s uttalande.

"...man blir lätt uppäten. För, 'Var ska vi höra av oss?' 'Jo men vi hör av oss till polisen om vi har ett problem, det blir bra'. Och det är ju smickrande för oss som poliser också naturligtvis att man tror att vi kan lösa allt, men det kan vi inte." (IP3)

Respondenternas förväntningar på sig själva är i regel höga, trots en till synes klar uppfattning om att varken ansvaret för problematiken eller dess orsaker är polisbara. Återkommande ges uttryck för en plikt känsla som jag vill påstå överstiger flertalet yrkeskårer. Detsamma har framställts i media liksom i tidigare forskning, exempelvis genom skildringar av poliser som valt att stanna kvar inom organisationen trots det låga inkomstläget, trots underbemanning och trots missnöjet med den nya polisreformen (Blåljus.nu). Samtidigt vacklar respondenterna i sina argument där också det till synes motsatta framhålls, det vill säga att polisen inte utgör en lösning på problemen och att ordningsstörningar och brottslighet i skolan inte förväntas upphöra på grund av regelbundna polisbesök.

"Vår primära uppgift är faktiskt att förebygga och utreda brott, men den förebyggande fasen måste det övriga samhället ta hand om också, och ta sitt ansvar. Min erfarenhet av detta är att det har man tagit bort från sig själv på vissa skolor, där man verkligen ser att nu har vi ett problem på skolan och nu måste polisen komma hit och reda ut problemet. Problemet är att många av de här ungdomarna är inte straffmyndiga och då kan det inte bli någon polisiär inblandning. Utan det är bara en administration vi gör. Sen lämnar vi alltid över det till sociala myndigheter och skolan att jobba vidare med. Men jag upplever att det förstår inte alltid skolan, utan de förväntar sig mer. Och man vill gärna använda polisen som ett hot, och det tycker jag är fel. Man ska inte se oss som ett hot när man går i skolan. Vi ska naturligtvis komma om någonting har hänt. Vi ska utreda brott om det har hänt även om man är under fjorton. Men att man har problem med stök på lektioner och stök på raster det tror jag, eller, det bör man klara av att ta hand om själv. Som skola." (IP3)

Även om polisen i vissa fall kan vara skolan behjälplig i det gränssättande arbetet och med konflikthantering, så är det skolans personal som bör upprätthålla ordningen.

Att utkräva ansvar

Misstanke om brottslighet utgör undantag från principen om problemen i grundskolan som skolornas ensak. Respondenterna menar att det är polisens uppgift att utreda misstänkt brottslighet oavsett var brottet begåtts och oavsett vem som misstänks. Emellertid förutsätter polisens ingripande ett anmälningsförfarande, så att polisen får kännedom om händelsen. Därmed uttrycks en förväntan på skolledningen att anmäla misstanke om (uppenbar) brottslighet, liksom det förväntas att rektorer och övrig skolpersonal har tillräcklig kompetens att kunna särskilja vilka situationer som potentiellt utgör ett brott (och därmed värda att varsko polisen om) från de som uppenbarligen inte gör det. Men denna förväntan omges av ett binärt problem. Dels beträffande skolor som undviker kontakt med polisen, dels av motsatsen,

det vill säga skolor som anmäler långt fler företeelser än vad som anses vara befogat.

Omständigheter som ViS och PiS är avsedda att motverka.

"...det känns som att varje enskild skola har sin egen liten bubbla och skapar sin egen nisch och säger, 'Det här är vi'. Och, 'Vi är så bra'. Att det är någon form av informell tävling liksom som pågår. Men den raderar man bort om man får folk som förstår att om vi anmäler och är konsekventa så kommer det att bli bättre. Men det är så få som vågar ta det steget och vågar anmäla /.../ Jag har liksom haft rektorer som har ringt mig och frågat, 'Ja men, alltså han blev nerstrypt i bamba men jag tänker att det inte var så farligt'. Liksom, 'De är ju bara barn'. Jamen, alltså hur...? Är det så svårt att ringa och polisanmäla en misshandel? Det är en misshandel! Jag menar bara för att det är i bamba så är det mer okej då eller? Så att så är det vissa rektorer har det liksom. Det har normaliserats så mycket att man blir mörkrädd..." (IP6)

Medan samverkan ofta motiveras som en resurssparande metod för att undvika dubbelarbete samt maximera kompetenstillgången inom och mellan samhällsinstitutioner, upplever flera av de intervjuade poliserna samverkan som resursslukande. Detta framhålls liksom erfarenheter från skolbesök där åtskilliga timmar tillbringats inne i personalutrymmen – tillsammans med rektorer eller annan skolpersonal snarare än bland eleverna – som argument som motsäger polisen närvaro i skolan.

"...om man tycker att vi ska vara mer i skolan så kanske man också får samarbeta lite mer. Det är inte bara att ta och ta, utan det handlar om att ge och ta. Och jag tror att vi har samma mål. Att vi vill bra för ungdomen. Men vi kanske har olika vägar dit. Och jag tror inte att man kan lägga skuld på andra när det inte går bra. Det tror jag är en allmän sjukdom hos alla människor, oavsett vad det gäller. Inklusive våra ungdomar som är väldigt bra på att skylla ifrån sig. Jag tror inte på det. Jag tror att man måste fråga vad kan jag göra mer, inte vad någon annan måste göra." (IP1)

Polisens roll i samverkan med skolan tycks oklar för respondenterna. Det tycks råda en rollkonflikt, med motsträviga och samtidigt oklara definitioner. Frågan om det polisbara illustrerar ett återkommande tema för polisorganisationen. Ibland vet kanske inte ens polisen vad som är polisbart.

Parallellt med oklara förväntningar på polisrollen uppträder oklarhet kring förväntade effekter. Förvisso kan det antas att polisens närvaro i skolan har en hämmande effekt – det är troligtvis få som tänder eld på en papperskorg framför ögonen på polisen – men sannolikheten att de positiva effekterna skulle vara bestående bedömer respondenterna som tämligen låg. Istället framhålls risken för ögontjäneri. Avvikande och kriminella beteenden uppstår inte i ett vakuum utan kan ses som speglingar av den kontext som omgärdar individen, där olika faktorer kan främja eller motverka en negativ utveckling. I intervjuerna nämns flera

riskfaktorer som på olika sätt påverkar lägesbilden i skolan och försvårar situationen och därmed förutsättningarna för polisens möjlighet att lösa problemen. Orsaken bakom problem med våld, stök och oro i skolan återförs till brister hos flera samhällsinstitutioner, vilka tillsammans bär ansvar för att upprätthålla ordningen i systemet och den sociala kontrollen.

Några reflektioner

Förväntningar och dess effekter genomsyrar resonemangen i intervjuerna. Förväntningar som centralt tema återfinns också inom de teoretiska ansatser som presenterats tidigare, i perspektiv på social kontroll, stigmatisering, interaktionism och samverkan.

Brister i samverkan mellan polis och skola kan kopplas till skilda organisationskulturer. En viktig funktion för skolan är att förse barn och ungdomar med det stöd som de behöver för att utvecklas till laglydiga samhällsmedborgare. Genom skolplikten utgör grundskolan en viktig utövare av social kontroll. Däremot ses stöd traditionellt inte som polisens primära uppgift, vilket också visar sig i skolpersonalens förväntningar på polisen som snarare rör övervakning och disciplinering. Men respondenterna stödjer inte denna ansats. Istället uttrycker respondenterna att barn och ungdomar behöver deras stöd, inte minst de som lever i särskilt utsatta områden. Poliserna ger genom sina resonemang uttryck för att det råder en konflikt kring polisens verksamhet. Medan de själva anser att de bör verka brottsförebyggande genom att knyta sociala band – en process som de förvisso framhåller bättre bedrivs inom andra arenor än skolan – förefaller skolpersonalens förväntningar handla mer om övervakning och disciplinering från polisernas sida. Något som poliserna inte anser vara deras roll, i alla fall inte bland minderåriga elever i grundskolan – såtillvida det inte rör sig om uppenbar kriminalitet.

Den relation som beskrivs mellan polis och skola har en asymmetrisk form snarare än den ömsesidiga relation som De Swaan (2004) anser känneteckna ett kollektivt handlande. Skolpersonalens höga förväntningar på polisens expertkunskap tolkas som uppmaningar till polisen att underlätta arbetet för skolan. Något som i sin tur tenderar att skapa frustration och ovilja hos polisen.

”... jag tror att där är vi poliser också så att, vi känner att vi är sista utposten. Jag tror att det beror på en brist av kunskap hos många poliser, ‘Vad gör socialtjänsten, vad gör skolan?’ Och det är svårt att hela tiden... Den informationen är nästan omöjlig för oss att få. Vilka olika åtgärder sätts in på Kalle? Och då blir det en frustration hos vissa kollegor, att ‘Det görs ingenting’. Men det görs faktiskt väldigt mycket med många individer, men det kanske

inte syns för de fortsätter begå brott, och då tycker vi att de andra har misslyckats. Så, jag tror att det handlar väldigt mycket om att de poliserna som går på SSPF också kan förmedla den bilden tillbaka till kollegorna, när den här frustrationen kommer fram hos poliserna att det görs inget /.../ Och det är klart att det är en frustration att se en ungdom som man har jobbat med och man har kanske rapporterat och man har gjort anmälningar, hållit förhör, man har lämnat över... Sen kuggar inte resten av systemet i. Men som sagt var, alla de individer som lyfts på SSPF vet jag att man gör insatser mot. Men det är långsiktigt, och det är svårt att få till effektiva saker när det gäller socialt arbete. Om man då kanske har levt under en lång tid i en familj där man har byggt upp felaktiga värderingar... Det tar ju lika lång tid att bryta ner dem, och göra om dem, som det har tagit att bygga upp dem. Så att, det är oerhört svårt. Men jag tycker ändå att det är en bra arena att mötas på – SSPF. Få förståelse för varandras olika problem som vi hanterar, och jag tror att det ökar förståelsen för varandras olika professioner /.../ Sen så är det också till för att det ska bli operativa åtgärder, eller insatser. Det är därför vi träffas. Vi ska försöka få en ungdom att gå åt ett annat håll, än vad han har gjort tidigare. Jag tror också att det kan finnas en psykologisk del i detta, att man sitter och känner att flera jobbar med den här individen. Att polisen ser att det arbetas faktiskt med den här individen. Jag tror faktiskt att det kan vara, ja, att det kan kännas skönt helt enkelt, att veta att det är faktiskt folk som försöker göra någonting, den är inte bara lämnad vind för våg.” (UM)

Beträffande resonemang om en oförlöst potential menar UM att mycket handlar om förkunskaper, eller bristen därpå, snarare än personliga ställningstaganden. Poliserna som upplever att andra aktörer inte agerar, tillskriver sig själva rollen som aktör. Frågan kan också kopplas till vad Danermark (2000) beskriver som olika ambitionsnivåer, vilket leder till skilda förväntningar.

4.3. Förutsättningar

De föreställningar och förväntningar som belysts betraktas i följande avsnitt utifrån förutsättningar som möjliggör och begränsar polisverksamheten. De faktorer som berörs gäller i viss utsträckning hela polisorganisationen, men i fokus står samverkan med grundskolan. Det bör emellertid inte ses som en uttömmande uppräkningslista av alla förutsättningar som åligger poliserna. De förutsättningar som berörs följer av materialet och innefattar resurser, engagemang, straffmyndighet och stigmatisering.

”Det är inte så enkelt som att den här individen är en bråkstake som har valt att han tycker att det är kul att vara kriminell. Utan det finns faktiskt en orsak någonstans, varför har denna person hamnat här och valt detta? Eller har han ens valt det? Det fanns kanske inga andra alternativ, just då /.../ För jag tror att alla vet om att det är farligt att knarka och det är olagligt att sälja knark, och man ska inte slå eller skada andra människor. Så att rent kunskapsmässigt, ja, alla vet om detta det är jag fullt övertygad om. Och ingen människa föds ond heller, i min värld. Utan du formas ju någonstans. Och vi kan inte följa barn och ungdomar från det att de är två år, för att forma en bra människa med bra rättsmedvetande. Utan det är nog hela samhället som måste ta det här brottsförebyggande. Du kan bygga bort vissa brott, du kan göra saker, skapa aktiviteter som lockar mer än att stå ute. Du kanske måste ha alternativ till olika saker.” (IP3)

Att respondenterna anser att problemen i skolan varken kan förklaras eller åtgärdas genom polisens frånvaro respektive närvaro, har vi redan varit inne på. Här berörs emellertid varför polisen inte utgör en universallösning, eller som IP3 uttrycker att, ”För att hitta hållbara lösningar måste man gräva djupare”.

Resurser och prioriteringar

Frågor om det polisbara sammanfaller med prioritering av insatser, arbetsmetod, övrig polisverksamhet, legitimering av polisverksamheten, liksom resurstillgång och resursfördelning. Att förebygga brott genom att förhindra en negativ utveckling hos den unge är idealet, och arbetet bör enligt respondenterna främst ske genom relationsbyggande insatser och därmed informell social kontroll. Likaså bör kontinuitet prägla arbetet, men, konstaterar respondenterna, det är svårt att arbeta långsiktigt i en organisation där fokus tenderar att ligga på punktinsatser.

”Alltså, kontinuitet är det som är A och O för att man ska kunna verka brottsförebyggande i ett område. Men polisorganisationen har en tendens till att skapa särskilda händelser när någonting stort händer – hela tiden – och så tas resurser från redan ganska resurslösa grupper /.../ Och jag tror att det är ganska viktigt att försöka komma ifrån det för att det är kontinuiteten som gör att man kan få det lugnt i ett område till exempel. För man kan inte bara gå in och göra punktinsatser hela tiden. För att, man kan visa sig i två veckor, men sen så slutar man att visa sig i tre veckor. Alltså då är man ju tillbaka på noll /.../ det skapar en hopplöshet, hos en själv. Att man tappar hela tiden. Att man hela tiden försöker jaga ikapp liksom för att någonstans hålla huvudet ovanför ytan. Och så blir det när man inte har resurserna.” (IP5)

Samtidigt tenderar proaktiva insatser att beskrivas som resurskrävande, liksom deras effekter kan vara svåra att särskilja från andra faktorer i omgivningen som påverkar individens utveckling (Sahlin, 2000). Med effekter som är svåra att påvisa är förebyggande insatser svåra att motivera vid krav om prioritering. Detta påverkar i sin tur polisens ambitionsnivå i samverkan med skolan (Danermark, 2000).

Men respondenterna ger därutöver uttryck för att proaktiva åtgärder kan ha fler syften än att förebygga brott. Som att bidra med hopp och positiv energi och därmed motverka att, som IP6 uttrycker det, bli ”svart i sinnet”.

”...om jag som polis ska vilja kunna påverka människor, så påverkar jag inte fyrtioåriga knarkare. Då kanske jag påverkar femtonåriga killar och tjejer. Eller tioåriga kanske till och med. Enligt mig. Så jag kan tycka att det är lite synd att just i den inriktningen som vi jobbar med nu så ligger inte skolbesöken så högt upp på agendan. Och jag kan tycka att det är tråkigt. Personligen.” (IP4)

Vidare märks en koppling mellan arbetsmetoder, resurstillgång och frågan om vad som är polisbart. Ett återkommande argument bland respondenterna är att behovet av polisen är större inom andra områden än skolan. Nog förekommer det reella problem inom grundskolan och nog har polisen kompetens att hantera störningar och konflikter. Det trygghetsskapande arbetet är likaså en central del av polisens uppdrag. Emellertid blir frågor som rör prioritering och legitimering av verksamheten centrala för en verksamhet som anses sakna resurser.

Orsaken till problemen beskrivs som brister i flera delar av samhällssystemet och ansvaret för skolsituationen liksom det brottsförebyggande arbete som innefattar barn och ungdomar angår flera aktörer, däribland rektorer, föräldrar, fritidsledare, socialarbetare, kamratstödare, skolvärddar, kuratorer och elevhälsoteam. Att andra aktörer anses kunna fylla samma funktion som polisen framstår som en betydelsefull faktor för hur polisverksamheten bör prioriteras.

Trots formellt mandat att bedriva polisverksamheten utifrån en lokal problembild, uppges LPO Nordost sakna tillräckliga resurser och därmed förutsättning att forma verksamheten på det sätt som bedöms behövt, samt utifrån parametrar såsom hög polisiär närvaro, samverkan med andra samhällsaktörer samt kontinuitet (Brå, 2016). Bland annat påtalas att den befintliga bemanningen som mest täcker tre av de fem särskilt utsatta områdena. Rapporter i all ära, men verkligheten lämnar poliserna i Nordost med begränsad tilltro till innehållets praktiska betydelse.

”...vi har fem av de här särskilt utsatta områdena i Sverige, i nordöstra Göteborg. Nu har det inte gått så jättelång tid men ändå, man märker inte ens en tendens till att vi ska få någon förstärkning i detta, känner jag just nu. Vi är dem vi är, det finns inte fler poliser. Sen kan vi vara hur utsatta, eller jobba i särskilt utsatta områden så mycket vi vill, men vi får fortfarande inte fler poliser. Det blir en pappersprodukt. Och jag är jätte tacksam för att man verkligen har gjort en ordentlig rapport med detta. Genomsyrat och verkligen intervjuat oss som har jobbat här om hur det ser ut i områdena. Men det blir bara en pappersprodukt tills den dagen vi blir fler. Det är min åsikt /.../ vi har liksom ingen kaka där vi kan flytta hundra poliser extra hit.” (IP4)

Då respondenterna reflekterar kring situationen i LPO Nordost samt bristen på resurser uttrycker de flesta ändå förståelse för att man väljer att spara in på proaktiva åtgärder, däribland samverkan. Åtgärder som förvisso är trygghetsskapande, men vars effekter på brottsligheten är svårbedömda. Vad det citerade av IP4 också belyser är glappet mellan å ena sidan kriminalpolitiska visioner, å andra sidan polisens förutsättningar. Dessutom präglas dilemmat av händelser som sker nu och som ställer ofrånkomliga krav på polisverksamheten.

Engagemang

Medan resursfrågor rör förutsättningar på organisationsnivå, ankommer frågan om engagemanget individen. Begreppet engagemang ingår i polisens honnörsord, enligt vilken polisen ska vara ”engagerad, effektiv och tillgänglig” (Björk, 2012:57). Samtidigt rymmer organisationer som förutsätter så kallade eldsjälarna en sårbarhet, liksom bristen på samverkan bortförklaras med att det var fel personer som deltagit eller med dålig personkemi.

För respondenterna upplevs verksamhet som rör barn och ungdomar att ställa höga krav på ett personligt engagemang och en förmåga att hantera eller härbärgera känslor. Projekt som bygger på motsatsen förefaller utdömda på förväg.

”Det handlar i grund och botten om att det är rätt individer som gör rätt saker, att man har orken och engagemanget för att göra det. För inom min verksamhet så är man jättebra på att säga att, ‘Nu ska vi ha tio människor som jobbar med det här’, och så plockar man bara ut tio stycken. Istället för att jag som brinner för det här får söka mig dit och blir uttagen till att jobba med det här, så bara plockar man ut tio stycken. För vi är lite mer namn på ett papper för vår arbetsgivare ibland, i alla fall i de här stora reformerna. Och hamnar då inte rätt person på rätt plats, då dör ju idén ganska snart, för utan engagemang då orkar ingen hålla igång en sådan reform. Man når liksom inte i mål då.” (IP1)

Bristen på engagemang ses som en förklaring till varför inte samverkan alltid leder till önskade effekter. Behovet av att uppbåda engagemang kan utgöra en förklaring till varför några av poliserna helst skulle fortsätta besöka skolmatsalar och skolgårdar för att interagera med eleverna. Utöver ett brottsförebyggande syfte kan dessa möten ses som metoder för att härbärgera negativa intryck från polisverksamheten samt inge hopp hos aktörerna. Således som en sorts latent terapeutisk funktion. Att polisbesök i skolan skulle utgöra en lösning på problemen eller verka brottsförebyggande kanske inte är de enda argumenten (eller ens något av argumenten), ur enskilda polisers synvinkel. Men mot bakgrund av det höga trycket, resursbrist och prioriteringskrav har poliserna fått tänka om och rannsaka sina upplevelser.

”...de här som vi samverkar med... jag har nästan sagt till dem att, ‘Skicka in allt för om ni vill att vi ska vara där och hjälpa er, då måste det flaggas långt upp och då måste ni skicka in allting till oss för annars kommer det att se ut som att allting är lugnt’. Så då har det blivit som en liten kapplöpning för dem liksom att man får in allt möjligt. Och det är svårt för... ja det är en svår uppgift för polisen att lösa hur vi ska gå tillväga. För har vi ett område och jobbar i ett område, då är det lätt att det är där vi får in ny information, såklart. Så på nästa möte som kommer om tre-fyra veckor så, ‘Vad ska vi ha för problemområde nu?’ ‘Ja men vi har ju fått in jättemycket information här i Bergsjön’. Då är det klart att Bergsjön ligger kvar om vi aldrig är i de andra områdena i Nordost. För det är fortfarande så, kommer alltid att vara så, att det är inte så självklart att folk ringer till polisen utan vi behöver vara där för att man ska få... vi behöver stå utanför huset och prata med folk om hur det känns att vara där och om det är stökigt /.../ Och jag tror att det är precis samma med skolan, är vi där så

kommer informationen. Och vi kan vinna så mycket mer på att vara där än bara grundinformationen /.../ det kan lika gärna komma att, 'Ja men min brorsa säljer knark' eller, 'Jag såg det och det' liksom." (IP6)

"Jag tycker att det är viktigt. Men jag får försöka rannsaka mig själv och tänka hur viktigt tycker jag att det är kontra hur roligt tycker jag att det är. Alltså, hur roligt är det för mig att vara känd? Alltså så här att jag känner mig trygg i området och att alla vet vem jag är och kommer fram och hejar och såhär. Hur kul är det kontra hur viktigt är det? Och vad ger det för effekt? Försöker jag ändå tänka. För det har ingen effekt i sig att alla känner mig om det inte förändrar bilden i samhället. Egentligen." (IP6)

De två citaten från IP6 illustrerar dilemmat som uppstår då gamla föreställningar ställs inför nya definitioner.

Straffmyndighetsåldern och stigmatisering

Vilka förutsättningar har polisen för att verka integrerande och stärka de sociala banden mellan den unge och samhället? Följande stycke rör förutsättningar som är kopplade till lagens utformning och polisorganisationens direktiv, samt polisens symbolvärde. Temana löper in i varandra genom att det senare behandlar konsekvenser och risker som är förenade med att polisen involveras i konflikter som utspelar sig mellan icke-straffmyndiga.

Respondenterna uttrycker det som en begränsning när den misstänkte är under femton. Även om områdespoliserna anser att de kan tillföra något i ärenden kring minderåriga i grundskolan, genom att vara behjälpliga med personutredningar, upplevs deras insats inte som tillräcklig.

"När det kommer till att ett brott begås, som vi vet om... vi vet vilka som är gärningsmännen men på grund av en kultur som har satt sig i skolan... att lärarna vågar inte vittna, målsägarna är så rädda för att de blir hotade och vågar inte fortsätta vittna. Det stärker bara deras självförtroende, de här gärningsmännens. Det blir någonstans att de kommer undan med det och de blir kungar på skolan när vi har hämtat dem och de kommer tillbaka till skolan efter ett förhör som sen inte leder någonstans. Det är ju ett jättedåligt signalvärde för oss. Och någonstans så blir det också väldigt svårt att göra någonting för vår del för att de flesta är under femton. Och då är det socialtjänsten som ska träda in och det gör de inte. Så att..." (IP5)

Som utgångspunkt hålls att polisens uppdrag innefattar att beivra lagöverträdelse och att alla lagöverträdelse ska behandlas som brott, varmed polisrollen inte ger utrymme för att blunda med ena ögat. Samtidigt är det kanske just vad som krävs ibland (Björk, 2012).

Respondenterna vittnar om att polisverksamhet som rör barn och ungdomar i särskilt utsatta områden inrymmer flera roller. Men oavsett situation är huvudrollen densamma – nämligen

som polis. En roll som ställer krav på ibland obekväma ageranden, som inte kan bortses från oaktat personliga relationer och vetskap om bakomliggande faktorer.

"Alltså är och jobbar du som ungdomspolis då är du inte bara polis, då är du socialarbetare, psykolog, kurator, studievägledare, kompis, förälder... Alltså du har så många roller. Alltså, gillar man att jobba med ungdomar och har det engagemanget för individen, då... Men ja, jag är alltid polis och det är jag alltid tydlig med att jag har vissa regler som jag måste följa. Om någon begår ett brott så kan inte jag blunda. Så är det. Jag är skyldig att skriva en anmälan. Annars begår jag ju tjänstefel." (IP1)

Men bilden delas inte av alla. Det handlar enligt vissa inte främst om att barn under femton år inte skulle vara mogna eller av annan anledning skulle sakna förmåga att ta ansvar för sina handlingar, utan om de konsekvenser som följer av att individen stämplas som brottsling. Perioden innan barnet blir femton bör snarare användas för ingripanden som har bättre förutsättningar att hjälpa individen än vad som är fallet vid polisingripanden. Dessa ställningstaganden är emellertid inget som lärs ut på polishögskolan eller står i några läroböcker utan är baserade på många års erfarenheter av ungdomsverksamhet.

"När jag var en yngre polis så tyckte jag att ett brott var ett brott. Ju äldre jag har blivit så tycker jag inte att ett brott är ett brott på samma sätt, om du förstår mig rätt. Utan, jag tycker att det polisanmäls alldeles för mycket som skulle kunna lösas på annat sätt /.../ Sen så måste det såklart bli någon konsekvens ibland när man gör saker, det tycker jag. Så att det är det där att man måste bedöma det från individ till individ. Jag gillar inte det där med den svenska modellens allt ska utredas, allt ska anmälas. Det är inget bra. Jag tyckte att det var enklare när jag var yngre polis då tänkte man så, men ju äldre jag blivit så inser man att det där är inte bra, inte för någon." (IP2)

Vidare indikeras att polisen har ett symboliskt värde. Oavsett syfte med skolbesöken vittnar respondenterna om att situationen påverkas av deras närvaro. Flera av respondenterna upplever att polisen närvaro inte har en lugnande effekt på eleverna. Snarare signalerar uniformen en fara och väcker spänning samt tar uppmärksamhet och fokus från skolverksamheten. Detta kan ses som symbolismens baksida – polisen närvaro förutsätter adekvata behov. Med andra ord förväntas att polisiär närvaro (alltid) föregås av otrygghet, oordning och situationer som kräver kraftiga åtgärder.

"Alltså du vet när vi kommer till en skola, då frågar de, 'Har det hänt någonting'? 'Har det hänt något'? 'Nej, vi är bara på besök'. 'Varför här'? 'Däremot, vi kan träffa exakt samma elever ute på gatan, 'Tjena, hur är läget'? Och då är det ingenting. Då är det inga frågor om det har hänt någonting. Och det som är, är att vi har inte, vi ska inte ha en naturlig plats i skolan liksom." (IP5)

Respondenternas uppfattningar om hur polisens symbolvärde bör hanteras skiljer sig åt. Exempelvis framhålls att stigmatisering kan undvikas om polisen inte enbart ingriper, utan även stannar kvar och förklarar. Tvärtemot IP5 (i citatet ovan) framhåller IP6 att risken för stigmatisering motverkas vid regelbundna skolbesök genom att polisens närvaro i skolan neutraliseras. IP6 menar att det signalvärde som associerar polisen med problem försvinner om polisen kommer regelbundet samt även då ingenting har hänt. I dessa uttalanden beaktas emellertid inte risken att berörda element stämplas som problematiska av allmänheten. Att allmänheten som en följd av polisens selektiva besök på vissa skolor, i vissa områden, uppfattar de berörda skolorna som problematiska eftersom de kräver polisen närvaro. Då allmänheten i allmänhet(!) saknar insyn i skolans dagliga verksamhet, och under polisbesök specifikt uppstår risken att de drar egna, inte sällan förhastade slutsatser. Att skolledningen på vissa skolor avhåller sig från att kontakta polisen kan i sammanhanget stärka antagandet om förekomsten av stämplingseffekter. Även om interaktioner mellan polisen och elever i socialt utsatta områden skulle åstadkomma personliga band mellan aktörerna, tyder tidigare forskning på att de sällan leder till integrering och samhällsanknytning i vidare mening. Dessutom bör risken för stigmatisering inte negligeras. Polisens symbolvärde riskerar att förstärka det utanförskap som karaktäriserar dessa områden, och därmed manifestera frånvaron av sociala band till samhället. Utifrån grunderna till en legal särbehandling av unga bör det nog övervägas huruvida det är önskvärt att polisens närvaro utgör ett naturligt inslag i grundskolans miljö, liksom att ordningsstörningar i grundskolan görs polisbara.

Några reflektioner

En polisverksamhet med personligt engagerade medarbetare som ställs inför prioriteringskrav och vars uppdrag utformas efter problemorienterade lägesbilder, riskerar att resultera i ett missnöje hos medarbetare vars önskemål och problembild inte prioriteras. Det blir en personlig strid med risk att frammana känslor av besvikelse, dels över organisationen, dels över den egna förmågan att leva upp till olika åtaganden. Detta omfattar en arbetsmiljöaspekt som måste hanteras. Kanske frågan om vad som är görbart, snarare än polisbart bättre beskriver hur poliserna själva definierar verksamheten. Oavsett påverkas all verksamhet av att prioriteringar måste göras.

Ytterligare något som är utmärkande för såväl polisernas resonemang som offentliga rapporter och allmänna riktlinjer är att de ofta saknar konsekvensanalys. De frågar att

hantera risker förknippade med stämplingseffekter, då polisnärvaro i problemtungda skolor diskuteras. Däribland risken att sociala problem görs polisbara genom att situationen på vissa skolor leder till polisnärvaro vilket bidrar till en (negativ) definition av situationen.

5. Sammanfattning och diskussion

Problem med ordningsstörningar i grundskolan är utbrett och påkallar ett tydligt behov av åtgärder. Således är frågan inte *om* vuxna ska reagera och agera, utan *vilka* vuxna som ska agera, i vilka situationer, och på vilket sätt. I detta sammanhang är det utöver ansvarsfördelning viktigt att konkretisera vad polisen kan bidra med. Vilket är syftet med och utgör polisnärvaro en förutsättning för effektiva åtgärder? Till detta kommer frågan om problem i grundskolan alls bör betraktas som polisbara problem.

5.1. Sammanfattning

I efterföljande avsnitt kommer de tre frågeställningarna att sammanfattas under respektive rubrik: föreställningar, förväntningar och förutsättningar. Därefter följer en vidare diskussion kring problemet, följt av en rekommendation till vidare forskning och slutord.

Föreställningar

Respondenternas föreställningar av problemet vittnar om att situationen skiljer sig åt mellan skolor och inte helt kan förklaras av närområdets demografi. Snarare anges en bristande skolledning som inte tar sitt ansvar som den främsta anledningen. Även om faktorer i de särskilt utsatta områdena utgör reella problem för polisverksamheten, determinerar dessa inte situationen inom grundskolan. Respondenterna framhåller att faktorer i de utsatta områdena förvisso ställer höga krav på skolverksamheten, men skolor som fungerar bra liksom skolor som vänt en negativ utveckling lyfts fram som exempel på att dessa svårigheter går att överbrygga, och att skolan kan göra skillnad.

Beträffande samverkan mellan polis och skola framträder olika föreställningar. Merparten av respondenterna menar dock att samverkan inte bör kretsa kring fysisk polisnärvaro. Istället framhålls SSPF som ett lämpligt forum för att tillgodose behovet av enade insatser kring barn i riskzonen. Ärenden som berör uppenbar brottslighet betraktas dock separat och tillfaller polisen. Som skäl till att problem av mer vardaglig karaktär inte anses polisbara nämner respondenterna att skolan, liksom många andra samhällsinstitutioner, redan inrymmer vuxna som kan och bör agera som förebilder, verka gränssättande och därigenom ta ansvar för barnets utveckling och välmående. Verksamhetens kontext framstår således som en central aspekt. Samtidigt framhålls att motsvarande funktion i stor utsträckning saknas på gator och

torg i särskilt utsatta områden, och att behovet av polisnärvaro därför är större där.

Områdespoliserna betonar att det ligger ett stort värde i att interagera med barn i de särskilt utsatta områdena för att motverka en negativ bild av polisen. Samtidigt anser de flesta att denna verksamhet med fördel bedrivs genom naturliga möten utanför skolan.

Förväntningar

Respondenterna upplever att förväntningarna från skolan ofta är höga, för att inte säga orealistiska. Förväntningarna inkluderar vaktfunktioner, terapeutiska samtal och konflikthantering. Stundom upplever respondenterna att skolledningen förväntar sig att polisen ska lösa problemen på egen hand. Höga förväntningar på polisens kapacitet har skådats också inom andra områden än skolan, och trots att poliser själva betonar det utopiska i sådana förväntningar förefaller de ställa höga krav på den egna förmågan. Bakom resonemangen skymtar en uppfattning där den egna potentialen på grund av yttre förutsättningar hindras från att förlösas. Vad exakt potentialen består i är oklart. Möjligen inger den hopp om att polisen kan göra skillnad. Tro, hopp och positiva erfarenheter från möten med ungdomar vars liv tagit en ny riktning efter polisens ingripande, kanske kan leda oss närmare svaret på varför potentialen förblivit oförlöst. Den kanske inte ens ska förlösas – utan fortsätta tjäna sin roll genom att bidra med hopp och tilltro.

Förutsättningar

Respondenterna vittnar om en organisation som lider brist på resurser och vars verksamhet omgärdas av hårda prioriteringar. Därtill gör lokalområdets demografi att somliga ärenden är så allvarliga att de prioriterar sig själva, medan andra, däribland brottsförebyggande insatser får stå tillbaka. Avsaknaden av resurser bidrar även till att polisen inte kan göra regelbundna skolbesök samt till att deras samverkan med skolan blir begränsad. Åsikterna kring detta skiljer sig åt och flera menar att polisens möjligheter att påverka situationen i grundskolan ändå är begränsad, inte minst därför att eleverna är under femton år och icke-straffmyndiga. I sammanhanget berörs också polisens förutsättningar att stärka sociala band. Men vad som saknas i materialet är djupare resonemang kring ärenden som rör barn under femton år. Av svensk lag framgår att en utredning *får* inledas om detta kan vara till nytta för den unge, vilket tillskänker polisen visst utrymme att vara behjälplig, men frågan är till vilket pris? Att åläggas ansvar för socialisering av morgondagens medborgare, samtidigt som förutsättningar saknas, riskerar att resultera i personliga upplevelser av otillräcklighet då förväntningar inte infrias.

Frågan knyter i sin tur an till både engagemang och stigmatisering. Engagemang medför en sårbarhet då starkt engagerade medarbetare känner frustration över att deras insatser inte räcker till, trots att polisen varken utgör problemets orsak eller lösning. Samtidigt kan regelbundna skolbesök och förebyggande ungdomsverksamhet ses som en terapeutisk metod för att bibehålla engagemanget.

Emellertid har polisen ett symboliskt värde varför polisnärvaro är förenad med en risk för stigmatisering. Detta bekräftas av de frågor som uppstår i mötet mellan polisen och elever (”Vad är det som har hänt?”). Chambliss (1973) studie illustrerar risker som är förenade med att avvikande beteenden bekräftas som just avvikande. Detta kan jämföras med att problem i grundskolan hanteras genom polisnärvaro och därigenom görs polisbara, vilket samtidigt alltså hotar att förvärra situationen.

5.2. Diskussion

I ett avslutande ansats att fördjupa diskussionen kan frågan om polisens varande eller icke-varande i skolan placeras i en bredare kontext. Varför har aktörer så nära till att definiera problem som polisbara, samt hysa orealistiska förväntningar på polisens potential att åtgärda problemen? Christie (2005) menar att straffrätten och kriminalpolitiken utgör områden där staten fortfarande besitter ensamrätt (medan många andra styrs av ekonomi). I det läget är det enklare att hantera problem i samhället som polisbara, snarare än sociala. Dessutom placeras ansvaret hos individen, hellre än staten, vilket varit fallet om det definierats som socialt och samhällsformat.

Så, är det egentligen en resursfråga? Låt oss säga att polisen i LPO Nordost tilldelades hundra, tvåhundra eller till och med femhundra nya poliser, skulle detta förändra hur jag ser på deras position i grundskolan? Svaret är nej. Beträffande samverkansforum som SSPF talar mycket för att dessa fyller en viktig funktion genom att skapa närmare kontaktvägar mellan parterna, möjliggöra för återkoppling samt hindra att ärenden faller mellan stolarna. Däremot hävdar jag att när det kommer till polisens fysiska närvaro i skolan, som ”rastvakter”, ”fritidsledare” eller ”pedagoger” saknas motsvarande stöd. I de fåtal fall där tidigare projekt genomgått vetenskapliga utvärderingar saknas i stort sett stöd för att dessa nått avsedda effekter. I min studie framkommer också uppfattningen att de positiva erfarenheterna från ett nära och personbundet samarbete med skolan, innefattande regelbundna besök, framförallt

kan tillskrivas de poliser och den skolpersonal som deltagit. Något som också framkommit av tidigare forskning. Men, kan kritiker invända, dagens problem är ju nya. Orsaken till problemen i skolan tillskrivs massinvandring och segregation, nya fenomen som inte gällt vid tidigare insatser. Dessutom har många av de nyanlända dåliga erfarenheter av polisen från sina gamla hemländer, varmed de står i behov av en mer positiv bild av organisationen. Dessa antaganden stämmer, till viss del. Likaså stämmer det att oavsett vad som angivits som problemets orsak, så har det återkommande framställts som *nytt*. Därtill stämmer det att oavsett problemets orsak så har lösningen återkommande handlat om (ökad) polisnärvaro (även om syftet växlat mellan formell kontroll genom övervakning och informell kontroll genom sociala band). För övrigt saknas ofta motivering till varför polisnärvaro skulle vara en lösning. Vad jag vill se är att nya interventioner föregås av konsekvensanalyser som utöver faktorer som talar för polisnärvaro även belyser svårigheter. Dessa rör konsekvenser av interaktioner samt definitionen av situationen och bör omfatta risker som är kopplade till (selektiv) polisiär närvaro såsom segregering och stämplingseffekter, rapporteringsskyldighet, och ökad upptäcktsrisk.

Beträffande samverkan ser det annorlunda ut. Kanske vi måste se till andra värden än den observerbara brottsstatistiken för att förstå varför samverkan fortfarande har en så central position i de nya idéernas bank. Mönstret går igen i tidigare forskning med aktörer som uppgivits vara nöjda med samverkansprojekt samtidigt som inga brottsförebyggande effekter kunnat påvisas. Föreställningen om att verksamheten har en positiv verkan, leder till förväntningar eller snarare förhoppningar om en bättre framtid. Men så kommer förutsättningarna och grusar bilden. Under den period som studien bedrivits har polisorganisationen i sin helhet beskrivits vara i kris. Liksom Bittners (2005:151) resonemang om det polisbara, ”something-that-ought-not-to-be-happening-and-about-which-someone-had-better-do-something-now!” hörs samtidigt vida röster om att något måste göras åt de problem som utspelas i särskilt utsatta områden. Och om ingen annan gör det får polisen göra det. När prioriteringskraven är höga ifrågasätts förväntningarna och det för-givet-tagna. Är problemet verkligen polisbart? Skolan omfattar ju redan vuxna förebilder som är avsedda att vägleda de unga.

5.3. Vidare forskning

I materialet indikeras förekomsten av en latent funktion i samverkan. Detta rör verksamhet som utförs med terapeutiska ändamål, såsom samtalen mellan olika professioner som UM belyser, men också ungdomsverksamheten generellt. Poliserna hyser en stor tilltro till sin förmåga att kunna förändra individen om förändringsarbetet inleds tidigt. Båda exemplen är kopplade till resiliens inom poliskåren, ett fält som bland annat Björk (2016) studerat och som bör studeras vidare.

Ett ytterligare område som bör studeras vidare rör det tredje temat i rapporten – förutsättningar. Frågeställningen bör omfatta ungdomsverksamhet generellt och belysa möjligheter och svårigheter som är förknippade med polisverksamhet i ärenden som rör icke-straffmyndiga, och vilka konsekvenser som är förenade med att ärenden som rör icke-straffmyndiga hanteras av polisen – det vill säga, görs polisbara.

5.4. Slutord

Samverkansprojekt utformas ofta utifrån samma målbild – ett idealsamhälle där brott och ordningsstörningar inte längre existerar. Varje gång förses projekten med visionen om att denna gång ska målet nås, denna gång ska den oförlösta potentialen förlösas! Gamla haverier talar vi inte om utan blickarna vänds framåt. Skyggglapparna skuggar även den kontext och sociala verklighet i vilken verksamhet ska bedrivas. I effektivitetssökandets rus är det kanske lättare att betrakta situationer, som annars kan beskrivas utifrån socioekonomisk utsatthet och segregation, som polisbara och nya. Det blir liksom enklare så.

Referenser

- Alvesson, M. och Sköldberg, K. (2013) *Reflexive Methodology*, London: SAGE Publications
- Banton, M. (1964) *The Policeman in the Community*, London: Tavistock
- Bayley, D.H. (1994) *Police for the future*, New York: Oxford University Press
- Bayley, D.H. (1998) *What works in policing*, New York: Oxford University Press
- Becker, H.S. (2011) *Utanför*, Lund: Arkiv
- Bittner, E. (1970) *The Functions of the Police in Modern Society*, Chevy Chase: National Institute of Mental Health
- Bittner, E. (2005) "Florence Nightingale in Pursuit of Willie Sutton: A Theory of the Police", i Newburn, T. (red.) *Policing. Key Readings*, Cullompton: Willan Publishing
- Björk, M. (2009) *Gängbekämpning. Om polisinsatser mot organiserad brottslighet*, Malmö: Gleerups
- Björk, M. (2012) *Den engagerade polisen*, Göteborg: Daidalos
- Björk, M. (2014) *Polisens brottsutredningar: Problem, förklaringar, utvägar*, Polismyndigheten Västra Götaland
- Björk, M. (2016) *Den stora polisreformen*, Lund: Studentlitteratur
- Black, D. (1998) *The Social Structure of Wright and Wrong*, London: Academic Press
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber
- Brå (1977) *Lag och rätt i skolan*
- Brå (2001) *Brottsförebyggande arbete i skolan*
- Brå (2012) *Att förebygga brott och problembeteenden i skolan*
- Brå (2016) *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*
- Chambliss, W.J. (1973) "The Saints and the Roughnecks", *Society Volume 11 No.1*, s.24-31

- Christie, N. (2010) *Lagom mycket kriminalitet*, Stockholm: Natur & Kultur
- Danermark, B. (2000) *Samverkan – himmel eller helvete?* Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Durkheim, E. (2008) "The normal and the pathological", i MacLaughlin, E., Moncie, J. och Hughes, G. (red.) *Criminological Perspectives*, London: SAGE Publications
- Engdahl, O. (2011) "Hur fungerar social kontroll? Kriminologiska och socialpsykologiska perspektiv", i Larsson, B. och Engdahl, O. (red.) *Social kontroll – övervakning, disciplinering och självreglering*, Malmö: Liber
- Eriksson, B. (2007) *Social interaktion*, Malmö: Liber
- Estrada, F. (2013) "Ungdomsvåld: uppmärksamhet och reaktion", i Estrada, F. och Flyghed, J. (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Lund: Studentlitteratur
- Garfinkel, H. (2003) *Studies in ethnomethodology*, Cambridge: Polity
- Goffman, E. (1963) *Stigma: Den avvikandes roll och identitet*, Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Griffiths, C.T. (1982) "Police School Programs: The Realities of the Remedy", *Canadian Journal of Criminology* 24, s.334
- GP (2015) "Vill se fler poliser på skolgården I Bergsjön", *Göteborgs-Posten* 2015-10-06
- Hirschi, T. (2004) "Self-Control and Crime", i Baumeister, R.F. och Vohs, K.D. (eds.) *Handbook of Self-Regulation*, New York: Guilford Press
- Hirschi, T. (2009) "A control theory of crime", i Newburn, T. (red.) *Key Readings in Criminology*, Devon: Willan Publishing
- Hopkins, N., Hewstone, M. och Hantzi, A. (1992) "Police-Schools Liaison and young people's image of the police", *British Journal of Psychology* 83, s.203-220
- Ju 1969:2 "Samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottslighet", *Samarbete i brottsförebyggande syfte*

Larsson, B. och Backman, C. (2011) ”Vad är social kontroll? Samhällsteoretiska perspektiv”, i Larsson, B. och Engdahl, O. (red.) *Social kontroll – övervakning, disciplinering och självreglering*, Malmö: Liber

Lindström, P. (1996) *Närpolisen och skolan: ett brottsförebyggande team?*, Solna: Polishögskolan

Marshall, C. och Rossman, G.B. (2011) *Designing Qualitative Research*, Los Angeles: SAGE Publications

NOA (2015) *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*

O’Connor, L. (2009) “Effective Collaborations between Police and Schools: Have lessons been learnt?”, *Policing 2 Volume 4*, s.135-138

PiS (hämtad 2016-02-01) *Polisanmälningar i Skolan*
<http://socialutveckling.goteborg.se/uploads/PiSManual-reviderad-160229.pdf>

Reiner, R. (2015) ”Revisiting the Classics: Three Seminal Founders of the Study of Policing”, *Policing and Society Volume 25 No.3*, s.308-327

Rikspolisstyrelsen (1994) *Kvarters- och närpolisverksamhet*

Rikspolisstyrelsen (1996) *Polis och skola i samverkan inför 2000-talet*

Rikspolisstyrelsen och Skolöverstyrelsen (1982) *Polisen i skolan*

Ring, J. (1999) *Hem och skola, kamrater och brott*, Stockholm: Stockholms Universitet

Ritzer, G. (2000) *Sociological theory*, Singapore: McGraw-Hill Book

Roussell, A. och Gascón, L.D. (2014) “Defining “Policeability”: Cooperation, Control, and Resistance in South Los Angeles Community-Police Meetings”, *Social Problems Volume 61 Issue 2*, s.237-258

Rubington, E. och Weinberg, M.S. (1981) *Deviance, the interactionist perspective*, New York: Macmillan Publishing

Sahlin, I. (2000) *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*, Lund: Arkiv

Socialstyrelsen (1971) *Intensifierat samarbete mellan barnavårdsnämnd, skola och polis*

SOU 1964:58 *Aktion mot ungdomsbrott. En modell till försöksverksamhet*

SOU 1973:26 *Lag och rätt i grundskolan*

Strannegård, L. och Eriksson-Zetterquist, U. (2011) *Organisering*, Malmö: Liber

Sussman, A. (2012) "Learning in Lockdown", i *UCLA Law Review Volume 59*, s.788-849

ViS (hämtad 2016-02-01) *Riktlinjer mot Våld och allvarliga händelser i Skolan*

<http://socialutveckling.goteborg.se/uploads/ViS-Riktlinjer-för-våld-och-allvarliga-händelser-i-skolan1.pdf>

Von Hofer, H. (2013) "Åtgärder mot ungdomsbrottslighet", i Estrada, F. och Flyghed, J. (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, Lund: Studentlitteratur

Wahlgren, P. (2014) *De laglydiga. Om skolans brottsförebyggande fostran*, Stockholm: Stockholms Universitet

Bilaga 1. Intervjuguide

Problembild

Lägesbild

Brottslighetens omfattning

Har brotten/problemen/skolklimatet förändrats under tid?

Orsaksanalys

Kontexten

Typ av samarbete

Inom vilka former samarbetar polis och skola?

Regelbunden samverkan

Informella besök

Förekommer ett brottsförebyggande samarbete i skolor med omfattande brottslighet?

Brottsförebyggande effekter

Relation

Polisens roll

När bör polisen besöka skolan

Vilka elever deltar/nås/är aktiva?

Genomsnittselever eller ”riskelever”

Relationer mellan elever, lärare och poliser

Konsekvenser

En offensiv polisstrategi

Socialpolisiära uppgifter

